

Fóia basericésca.

Organu

pentru cultur'a religioasa a clerului si a
poporului.

Redigeata de

Dr. **Alesandru V. Gram'a.**

10 Septembrie 1885.

Cuprinsulu:

Adulteriulu cá motiva de despartire. -- Vestmintele sacre archieresci. -- Conferirea beneficieloru prin concursu si fora concursu. -- Dreptulu basericeci asupr'a scóleloru elementarie. -- Repetirca sacramentulu Ungerei depre urma.

Apare in 10 si 25 st. n. a fia-carei luni.

Pretiulu pre unu anu 3 fl. v. a.

Blasiu, 1885.

Tipograff'a Seminarului gr-cat. in Blasiu.

Adulteriulu cá motivu de despartire.

Suntu multe punctele de divergintia prin cari orientalii desbinati si reformatii evului nou s'au abatutu dela principiile cele adeverate ale bisericeii catolice. Prin unele s'a desfiguratu un'a prin altele alta invetiatura revelata. Cum s'a desfiguratu inse, cá se nu dicemu, cá s'a parodiatu si persiflatu, invetiatur'a catolica despre sacramentulu casatoriei de catra ambii prin introducerea datinei de a despartí casatoriile valide inchiatae din simplulu si immoralulu motivu, cá unulu dintre casatoriti a calcatu credinti'a conjugala impartindu-si corpulu cu unu alu treile, nu s'a desfiguratu nice un'a dintre celelalte invetiaturi.

Credinti'a conjugala este una sarcina orecareva, ce poftesce dela omu totu de a un'a sacrificiu. Prin urmare credinti'a conjugala este si una virtute pretinsa de insusi Domnedieu. Ore inse dela obligamentulu virtutei se deslega cineva prin ace'a, cá o calca si comite fapte chiaru contrarie ei? Ore furulu prin ace'a, cá ataca averea altuia, se deslega de obligamentulu de a nu se atinge de averea straina? Ore celu ce vetema pre parinti se deslega prin ace'a de obligamentulu naturalu domnediescu si omenescu de a-i onorá? De buna sema cá nu, si acést'a ni o voru concede chiaru si aceia, cari despartu casatoriile pentru adulteriu. Ce inconsecintia! Pre furu nu-lu deslega de obligamentulu de a nu atacá averea altuia, pre vetamatoriulu de parinti nu-lu deslega de obligamentulu de a-i onorá. Pre adulteru inse, care si-a batutu jocu de credinti'a conjugala, la care s'a obligatu inaintea lui Domnedieu, lu deslega de obligamentulu credintiei conjugale chiaru pentru-cá si a batutu jocu de ea. Celu ce a calcatu virtutea, este deslegatu prin acést'a de obligamentulu virtutei; pecatosulu in locu de a fi constrinsu la indreptare, se scote afora de sub obligamentulu preceptului si pecatulu devine morte a virtutei.

Cine pote si cugetá numai, cumcá atari invetiaturi se potu aflá in Sant'a Scriptura, si totusi orientalii desbinati si reformatii moderni voiescu a aflá motivulu lucrurilor acestor'a gresite nu aire, ci chiaru in Sant'a Scriptura, si inea nu in gur'a altuia, ci chiaru in a Mantuitoriului nostru Isusu Christosu. Se provoca adeca si unii si altii la cuvintele Mantuitoriului nostru Isusu Christosu dela Santulu Evangelistu Mateiu V. 31, 32, unde dice: *era eu dîcu voue, cá totu celu ce lasa mureea sa afora de cuventu de curvia, o face pre ea se preacurvesca, si celu ce va luá pre cea dimisa, preacurvesce,* si apoi: *„era eu dîcu voue, cá ori cine si va lasá mureea sa afora de cuventu de curvia, si va luá alt'a, preacurvesce, si celu ce va luá pre cea lasata, preacurvesce“.*

Acest suntu cuvintele acele ale Mantuitoriului nostru Isusu Christosu,

pre cari celi desbinati voiescu se-si baseze datin'a loru de a despartî casatoriele din motivulu adulteriuului.

Vomu vedé numai decâtu, deca prin cuvintele aceste Mantuitoriulu a dechiaratu in adeveru adulteriuulu seau preacurvi'a de motivu suficientu de despartîre. Pâna atunci fiare iertatu a amintî numai atât'a, că deca lucrulu cu cuvintele aceste stă asia, precum dîcu eli, atunci Mantuitoriulu prin ele nu a dechiaratu numai, cumcâ adulteriuulu este cauza de ajunsu de despartîre, ci a dechiaratu inca si mai multu. A dechiaratu adecâ, cumcâ afora de adulteriu nu mai existe altu motivu de despartîre. Că ce altu sensu aru poté atunci avé cuvintele: „*totu celu ce-si lasa muerea sa afora de cuventu de curvîla, si va luâ alt'a preacurvesce*“. Atunci apoi nice pentru ura nedumerita, nice pentru nebunîa si nepotintia subsecenta, nice pentru parasîre nu se pote despartî nice una casatoria, fiendu-câ despre tote aceste in cuvintele Mantuitoriulu nu se face nice una amintire. Si totusi si unii si altii despartu casatoriele nu numai pentru adulteriu, ci si pentru ura nedumerita si celelalte motive enumerate mai susu. Credemu că aci consecintia nu este de locu.

Astufeliu din cuvintele Mantuitoriulu, la cari se provoca despartîtorii de casatorii pentru adulteriu nu se potu probâ de locu celelalte motive, pentru cari eli despartu casatoriele chiaru asia usioru, că si pentru adulteriu. Deca inse vomu judecâ cuvintele de sub cestiune ale Mantuitoriulu asia precum se cuvine, va se dica, dupa legile hermeneuticeî nunumai a celei biblice, ci a celei generalî si sanetose, dupa cari suntu de a se esplicâ cuvintele ori si cui, atunci vomu vedé numai decâtu, că Mantuitoriulu prin cuvintele aceste chiaru nice adulteriuulu nu l'a dechiaratu de cauza destula pentru despartirea unei casatorî valide inchiate.

De câte ori este verb'a, că se întielegemu sensulu celu adeveratu si genuinu a cuvinteloru ore cui'va, totu de a un'a trebue mai antaiu se consideramu ocasiunea, ce l'a facutu, că se rostésca cuvintele respective. Acést'a este unu lucru atâtu de necesariu, câtu deca nu consideramu ocasiunea, forte usioru se pote intemplâ, că sensulu cuvinteloru se devina seau absurdu, seau chiaru contrariu celui ce l'a intentionatu respectivulu prin ele.

Se ne întrebamu acum, cu ce ocasiune a rostitu Mantuitoriulu cuvintele aceste? Sant'a Evangelia si istori'a literaria a Jidoviloru depre atunci ni dau deslucire suficienta cu privire la ocasiunea acést'a.

In legea vechia crâ permisa despartîrea casatoriei din unele cause. Causele aceste erâu cuprinse in doue cuvinte ale lui Moise, anume in cuvintele ebraice: *errat dabar*, cari insemnéza *lucru uritu*. Intre invetiatiî jidovesceî a fostu totu de a un'a disputa cu privire la ace'a, că cum suntu de a se întielege cuvintele aceste, ore in sensu mai lacsu, seau in sensu mai aspru. Erâu adecâ chiaru pre tempulu Mantuitoriulu doue scole esegetice, cari ambele esplicâu cuvintele aceste ale lui Moise in sensu diversu. Anume scol'a cea rigoroza alui Schamai, care invetiâ, cumcâ Moise prin cuvintele

„ervat dabar“ = lucru uritu, a întielesu numai adulteriulu, si că prin urmare numai pentru adulteriu este iertatu a-si dimitte muerea si a luá alt'a. Cealalta scola erá alui Hillel, seau scol'a cea lacsá, care invetiá cumcá Moise prin cuvintele „ervat dabar“ a întielesu, că ori si ce lucru uritu alu muerei, chiar si una gresiela micutia si nunumai adulteriulu este cauza de ajunsu, pentrucá barbatului se-i fia iertatu a-si dimitte muerea si a luá pre alt'a. Parerile acestoru doue scole, fienducá se inverteáu in giurulu unui lucru practicú, ce obvenieá in tote dfilele, au fostu strabatutu chiaru si in poporu, cátu unii tieneáu cu una scola altii cu alt'a. Mai tare se agitá inse disput'a între literati. De unde fariseii, cari in continuu ambláu se sciricésca parerile Mantuitoriului cu privire la unu lucru seau altulu, se veduira indemnati a cercá, cumcá ore Mantuitoriulu, cu care scola dintre aceste doue tiene si simpatiséza, cu alui. Hillel cea lacsá seau cu alui Schamai cea rigorosa. Asia ceva au facutu mai adeseori Fariseii. Astu-feliu l'au întrebatu, că óre iertatu este omului asi dimitte muerea pentru ori si ce cauza, cum invetiá Hillel, seau dora numai pentru curvia, cum invetiá Schamai. S'au insielatu inse amaru fariseii, candu i au pusu Mantuitoriului întrebarea acést'a. S'au insielatu amaru, pentrucá Mantuitoriulu, cá autoriului legei noue celei perfecte nu poteá remané inchisu între marginile cele anguste a uncia seau alteia din legile cele anguste ale legei vechi. S'au insielatu, pentrucá invetiatur'a Mantuitoriului cu privire la objectulu acest'a a fostu cu multu mai inalta si mai spirituala decátu a ambeloru scoli, asia cátu elu cu responsulu lui s'a redicatu susu preste ambele. Anume Mantuitoriulu prip cuvintele citate a respunsu Fariseiloru mai antáiu, cumcá nu este iertatu asi dimitte muerea decátu numai pentru curvia, fienducá deca o dimitte din alta cauza, si ea dupa ace'a cade in pecate, atunci elu este caus'a pecatului ei. Prin acést'a s'ar' paré cá Mantuitoriulu s'a alipitu de scol'a cea rigorosa alui Schamai. Inse curundu dupa ace'a Mantuitoriulu prin cuvintele: „*celu ce ia pre cea lasata precurvesce*“ a invetiatu, cumcá ori din ce cauza si va dimitte omulu muerea sa, ori pentru adulteriu, ori pentru alta cauza, nu-i este iertatu nice lui nice ei a pasi la alta casatoria, va se dica Mantuitoriulu a vorbitu in loculu acest'a numai despre despartirea de patu si mesa, éra nice de cum de despartirea totala, adeca că de totu nu se pote omulu despartí de muerea sa la nice unu casu, desi de patu si mesa se pote despartí pentru adulteriu. Cumcá acest'a este sensulu cuvinteloru Mantuitoriului, se vede de acolo, că dice absolute, că celu ce ia pre cea lasata precurvesce, si celu ce ia alt'a precurvesce, precându deca ar' fi cum sustienu aperiarii despartirei casatoriei pentru adulteriu, atunci ar' fi dísu, că celu ce ia pre cea lasata din alta cauza afora de preacurvia precurvesce, si celu ce ia pre alt'a, afora de deca si a dimisu muerea pentru preacurvia, precurvesce. Ma cumcá si Apostolii astu-feliu au întielesu cuvintele Mantuitoriului, că nu este iertatu omului la nice unu casu a se despartí de totu de muerea sa si a se casatorí cu alt'a, se vede de acoló, că eli s'au miratu de una atare

invetiatura, că de un'a cu totul noua, la care pana atunci nice nu au potutu cugetá. Apostolii adeca audiendu cuvintele aceste ale Mantuitoriului, au dîsu: „*deca asia este caus'a omului cu muerea, atunci nu folosese a se insorá*“. La cari Mantuitoriulu a respunsu: „*nu toti potu cuprinde cuventulu acest'a, ci numai aceia, caror'a li s'a datu*“. Va se dica, voi celi dedati la legile cele carnali ale lezei vechi nu sunteti in stare inca a cuprinde una lege atátu de spirituala, cum este cea despre indisolubilitatea casatoriei. Deca Mantuitoriulu ar' fi dîsu numai atát'a, cumcá pentru adulteriu si pote barbatulu dimite muerea si se iee alt'a, atunci Apostolii nu aru fi avutu nice una cauza de a se mirá de invetiatur'a acést'a: cá de un'a cu totul noua, fienducá chiaru asia ceva invetiá si scol'a lui Schamai destulu de bine cunoscuta Apostoliloru. Mirarea cea mare insasi a Apostoliloru areta, cá invetiatur'a Mantuitoriului este cu totul noua si neusitata la Jidovi, si noua nu a fostu invetiatur'a despre despartire pentru adulteriu, ei invetiatur'a despre indissolubilitatea casatoriei.

Totu acést'a se vede si de acoló, cá in locurile paraleli dela Marcu XI. 12 si Luc'a XVI. 18. cuvintele: „*afora de cuventu de curvia*“ lipsescu cu totul, si se dice absolute, cá ori si cine lasa femeea sa si ia pre alt'a preacurvesce, si celu ce ia pre cea lasata preacurvesce. Acum ori si cine are dreptu se intrebe, cum a potutu Mantuitoriulu dupa unu evangelistu se invetie un'a, anume despartire pentru adulteriu, si dupa alti doi alt'a, anume cá nu este iertata despartirea din nice una cauza. Contradicerea acést'a, in care reformatii si orientalii desbinati aducu pre Mantuitoriulu, nu se pote tolá de cátu deca cuvintele lui dela Mateiu se esplica in sensulu celoru dela Marcu si Luc'a, va se dica despre indisolubilitatea casatoriei, cu atátu mai vertosu cá insusi ocasiunea si impregiurarile dela Mateiu areta, cá astu-feliu trebuescu intielese.

Totu acést'a se vede si din cuvintele paralele dela Santulu Paulu, care apriatu dice: „*éra celoru casatoriti demandu nu eu, ci Domnulu, cá muerea de barbatu se nu se desparta, éra de se va despartí se remana nemaritata*“ I Cor. VII 10—11. Éra aire: „*muerea traindu barbatulu ei, se va chiamá adultera, de va fi cu altu barbatu*“.

(Va urmá).

Vestmintele sacre archieresci.

(Continuare dein Nr. 15).

4 *Mitr'a* (infula, tiara, kidaris, petalon) este ornatulu capului avendu form'a unei corone din tote partile inchise, in verfulu careia e o cruce, éra marginele, respective dungile acoperisiului suntu decorate cu iconcele celoru 4 evangelisti.

Mitr'a intipuescø coron'a cea de spini a Mantuitoriului, si cu referintia la Archiereu oficiulu de magisteriu, de invetiatoriu alu aceluia, incátu adecá densulu intru implinirea aceluí officiu, de indreptariu are se puna de o parte

crucea cea de viétiá facatória, intru carea s'a compleñitu opulu mantuirei, éra de alta parte invetiaturile predicate de Christosu, consemnate si cu poterea crucei marturiste de catra SS. Evangelisti si Apostoli.

Deca inse amu considerá coprinsulu rogatiunei díse la punerea pre capu a mitrei, s'ar vedé a avé referintia la viéti'a indelungata a Archiereului, càci asia se díce: „*Pusu-ai pre capulu lui cununa de pétra scumpa, viétiá a cerutu dela tine si i-ai datu lui lungime de díle*“.

Considerându originea „Mitrei“ cá a unui ornatu de capu, ace'a o vomu aflá la tote poporele pagâne, vomu dá de urm'a ei atátu in legea vechia, cátu si in cea noua.

Asia la poporele din Asi'a, alesu inse la cele din provinci'a Phrygiei, mitr'a érá unu portu comunu atátu la barbati cátu si la mueri. La romanii antici inca a fostu in usu, dar' mai multu numai la femei, precându barbati si preotii foloseáu ornatulu capului numitu „infula“.

Deosebire intre „mitra“ si „infula“ a fostu si e si adi, cà mitr'a aveá form'a unei caciule, carea acopere capulu intregu, precându inful'a érá numai o forma de legatura in giurulu capului seau alu fruntei, neacoperindu capulu.

Diademele si laurele de invingerc, precum si alte ornate ale dignitariloru romani si ale preotiloru pagani aveau form'a principala de infula ¹⁾.

Éra ce se tiene de legea vechia, e cunoscutu cumcá preotímea judaica inca a avutu orecareva ornatu de capu. Asia intre ornatele sacre archieresci se numerá si „Mitr'a“ = forma de caciula, cu carea érá impreunatu si ornatulu fruntei numitu „chidaris“ ²⁾.

Si cumcá preotii si Episcopii crestini ai baserícei dintaiu aveu ceva ornatu de capu specialu, macaru numai de dupa cualitate, éra nu si dupa forma diversu, marturia ne este *Eusebiu*, (hist. eccl. III, 31; V. 24) si *S. Jeronimu* (de viris illustr. c. 45) cari anume amintescu o traditiune vechia, dupa carea Metropolitulu Polycrates dela Ephes pre la anulu 190 ar' fi scrisu despre S. Joanu Evangelistulu, cumcá acest'a ar' fi portatu asia numitulu „petalon“ ³⁾ dupa versiune romana „chidaris“. Éra *S. Epiphaniu* ⁴⁾, provocandu-se pentru intarirea assertiunei sale la Clemente Alexandr. cam pre la 380 asserédia, cá S. Jacobu fratele Domnului si Episcopulu Jerusalimului ar' fi portatu unu asemene ornatu alu capului. Despre acestu ornatu — chidaris — díce Bin-

¹⁾ Cfr. Virgiliu carele in cart. II. Aeneid. v. 430 díce: „... nec te tua plurima Panthu. Labentem pietas, nec Apollini infula textit, éra I. X. Aeneid. v. 537 despre preotulu Haemonides díce: »Infula cui sacra redimibat tempora vitta«. Asemenea vorbesce si despre infulele animaleloru destinate de sacrificiu.

»Saepe honore deum (deorum) medio stans hostia ad aram.

Lanaedum nivea circumdatur infula vitta«.

²⁾ Esire 28, 3, 36.

³⁾ cu acestu cuventu au tradusu LXX cuventulu evreescu ziz.

⁴⁾ haer. 78, 4.

terim ¹⁾ că înca în véculu alu 9-le s'a pastratu în Jerusalimu, si cumcã cu ocasiunea Synodului alu VIII-le Patriarchulu Jerusalimului cu numele Theodosiu l'ar' fi donatu S. Ignatiu Patriarch. Constant. ²⁾.

Fia inse cum vá fi cu admisibilitatea si autenticitatea acestoru traditiuni, ace'a stã, cã: în véculu alu IV-le se afla urma secura despre ore care-va ornatu de capu alu pretiloru. Pentru-cã asiã marturisesce S. Gregoriu Nazianzenu (370), carele anume dice despre sene: „*Ma santitu de preotu, si capulu mi-a incungiuratu cu chidaris. Éra Eusebiu înca s'ar' paré a vorbí de unu atare ornatu, candu adeca reproduce vorbirea, ce cu ocasiunea santirei unei biserice, o ar' fi tienutu Episcopulu Paulinu, alu Tyrului, (carele e si mai vechiu decâtu Eusebiu) câtra preotii si Episcopii „Voi amici si preoti ai lui Domnedieu, cari cu coron'a cerésca de onore, cu tunica sacra si cu chrisma divina sunteti infrumsetiati“, deca sub corona cerésca de onore, s'ar' întielege „mitr'a“ ³⁾.*

De „mitra“ se face înca amintire si în Sinodulu alu VIII (869) unde Theodosiu Patriarchulu Jerusal. se dice cã: poderem (stichariu) et superhumeralem pallium, cum *Mitra* et pontificalem ornatum S. Jacobi fratris Domini, dilecto, venerandique tuo capiti misi“. Adeca cã ar fi tramesu lui Ignatiu Patriarchulu Constantinoplei pre langa stichariu, genunchiaru, palliu (omoforu) si alte ornate pontificale si *mitra*.

Ce se tiene altucum de folosirea *comuna* de adf a acestui ornatu de capu, de câtra toti Archiereii orientali, vá fi se însemnamu, cã ace'a nu a fostu asia în vechime, ci acelu usu comunu generalu se datéza cam din véculu alu VI ⁴⁾, si în biserica orientale tempu mai îndelungatu erã necunoscuta.

Asia dice si Goar (l. c. pag. 258) cã „*Episcopii grecesci nu folosescu mitr'a*“ ⁵⁾, éra în altu locu „*Altucum Grecii pâna acuma de regula s'au abtînutu de a pune în capu mitra seau palaria archierésca*“ ⁶⁾, si spre întarirea marturisirii sale citédia pre Balsamonu, carele dice: „*Archiereulu Constantinopolitanu nu se încoronéza cu diadem'a (legatura) imperatiei*“ ⁷⁾.

Causele pentru care Archiereii orientali s'au retienutu de folosirea ornatului de capu din cestiune s'ar' vedé a fire:

¹⁾ Denkwürdigkeiten I. L, II. Th. pag. 852.

²⁾ Traditiunile aceste inse, precum bine însémna Hefele l. c. s'au potutu escã numai dupa a dou'a bataia judaica, pentru-cã numai dupa total'a apesare a Judaismului s'ar' poté admite orecareva adoptare a îmbracamênteloru liturgice judaice si în cultulu divinu crestinescu.

³⁾ Vedi mai multe argumente la Hefele l. c. pag. 227.

⁴⁾ Asia spre es. scrietorii, cari pâna la seclulu XI au tractatu despre trebile liturgice nu facu amintire de acestu onatu archierescu. Vedi Hugo Menardus in notis ad librum sacramentarium S. Gregorii p. 362 la Van. Espen. Pl. c. Bars. I. Tit. XV. n. XXIV.

⁵⁾ l. c. pag. 258, „Graecos Episcopos mitras non ambire“.

⁶⁾ Caeterum a mitra, sive pontificio pileo capiti imponendo, hucusque vulgo abstinerunt Graeci l. c. pag. 259.

⁷⁾ Constantinopolitanum Praesulem nec regni coronatur fascia.

a) că după-ce cei mai multi din tr'ensii, seau mai bine dîcandu toti eráu din ordulu calugarescu in semnu de umilintia, propria acelui ordu, s'au folositu numai de „cucula monachala“, seau

b) au avutu inaintea ochiloru cuvențele S. Joaniu gura de aur, carele despre insemnatatea punerei Evangheliei de asupra capului Episcopului celui ce se ordinédia dice: „*In baserica la ordinarea Episcopiloru evangeli'a lui Christosu se impune capului acelora, că astufeliu celu ordinatu se cunosca, că densulu primescé tiar'a (mitr'a) adeverata a Evngeliei, se cunosca că desi e capulu toturoru, totusi si densulu e supusu acestoru legi (adeca a Evangheliei).* Si asia din motivu mai sublimu au cugetatu că in locu de mitra, li servesce s. evangelia. Mi se pare inse că

c) caus'a mai principala va fi fostu ace'a, ce curge dîn insasi constitu-tiunea basericei, că adeca acestu ornatu de capu, aveá dreptu se-lu porte numai capulu intregi baserice: Pontificele Romei, si in modu de privilegiu si Patriarchulu Alesandriei, carnia in person'a S.tului Cyrilu că legatului Pontificalui romanu la Sinodulu alu III-le ecumenicu (Ephesu 431) i-a impartasitu acelu privilegiu insusi pontificele romanu.

Acésta marturisesce chiaru si Balsamonu dîcandu: „*Pentru ace'a marele si S. Cyrillu Papa Alesandrineanu, a luatú tiara (mitra) de aur, candu a presiediutu Sinodului celui santu si alu 3-le universalu. Elu a presiediutu in numele Pontificalui Celestinu, carele pre acelu tempu a guvernatu baseric'a romana, dupacum se cunosce acésta dîn actele acelui Sinodu. Si cu marirea, cu carea s'a folositu Celestinu precandu sceptrulu imperatiei dupa prevedinti'a divina s'a stranutatu din Rom'a vechia in cetatea acésta imperatésca (Constantinopolu) si inca de dupa constitu-tiunea santului, marelui si in tocma cu Apostolii Imperatu Constantinu, data catra S. Silvestru statorindu-se, că cu ace'a marire adeca cu mitra aurea, cu carea s'a folositu S. Silvestru si toti succesorii si Pontificii romani, cu ace'a se se decoreze si Cyrillu. Pentru ace'a toti cei ce au urmatu S. Cyrillu in scaunulu Alesandrineanu, intru memori'a eterna a decretului, ce s'a facutu, pâna in dîu'a de adî, se onoréza cu titl'a sa (de Papa). Si dupace toti cei-alalti cu capu descoperitu implinescu functiunile sacre, numai senguru Patriarchulu Alesandrineanu folosesce mitra, candu face servitiu divinu.*

Nu potú că se nu atingú aci si o alta caasa mai multu dogmatica-morala produsa de cătra Symeonu Thessul. carele facia de portarea mitrei asia se esprime: „*Luandu afara pre Patriarchulu Alesandrineanu, toti Episcopii si preotii orientului cu capu descoperitu implinescu cele sante: nu numai din ceva umilintia, ci pentru o cauza mai inalta si cu multu mai divina: anume pentru caus'a carea a invetiatu si descoperitu S. Paulu, candu pre Christosu l'a numitu capu, si pre noi medularile aceluia, si asia e de lipsa că intru venerarea capului nostru Christosu, între rogatiuni se simu cu capete descoperite. Si nu numai pentru acésta, ci si pentru-că celu ce se hirotonesce, cu capu descoperitu primescé ss. orduri. Si asia dupa-cum s'a ordinatu, asia trebue se se roge si se implinésca*

cele sante. Éra Archiereulu cu atâtu mai vèrtosu, de óra-ce cându se ordinéza, i-se punu in capu domnedicescile scripturi seau sant'a Evangelia. Vá díce inse cineva, asia dara Patriarcha Alesandrineanu portandu pre capu cea-ce se numesce sacru si altii mai multi, cari de dupa traditiunea vechia cu capetele acoperite celebréza, aceia nu facu lucru santu si dupa regula. Pentru-cà aceia cari usurpéza ace'a, o facu de dupa traditiune antiqua, si ace'a de catra noi inca se recenséza cá legalu, de-orace si preotulu legei vechi, a portatu chidaris, pre carea altii o numescu mitra, cu carea numire o numescu si Archiereii cari o porta. Pote cà o tienu acésta lucru congruentu, intru-câtu mitr'a simboliséza coron'a de spini a Domnului, ori sudariulu cu care fuse-se acoperitu capulu Aceluia. De óra-ce inse si aceia cari porta mitra, acést'a la anumite tempuri alu sacrificiului o depunu: prin acésta adeverescu, cà e de observatu traditiunea Fericitului Paulu.

Si cá se mai amintimu cu acestu ornatù de capu fura decorati de catra Pap'a Gregoriu alu X-le si legatii basericei orientale cari au venitu la Sinodulu Lugdunensu (1274).

Dupa cum dara se cunosee din cele pâna aci aduse inainte afora de Patriarchulu Alesandriei, si alti Archierei au avutu dreptu, respective au usurpatu folosirea mitrei. De atare casuri senguratrice face amintire Goar producandu intre altele marturisirea lui *L. Allatiu* despre „*zαλνπτρας*“ „acoperementu de capu“ alu Archiereiloru, precumu si alu invetiatalui *Georgiu Coresiu Chinensu*, carele vorbindu despre complanarea unei disensiuni, amintite de catra marele Logofetu Epiphanes, ce ar' fi intrevenitu intre imperatulu Vasiliu celu teneru (977—1016) si Patriarchulu Constantinopolitanu, díce: cà complanarea ace'a efectuata prin intrevenirea Patriarchului Alesandriei au avutu acelu resultatu, cà Imperatulu a incoronatu pre Patriarcha cu *diadema regésca* éra Patriarch'a l'a susceptu pre Imperatu intre officialii colegiului celui sacru alu ierodiaconiloru patriarchali.

In urma cu referintia la donatiunea facuta de catra Thodosiu patriarcha Jerusal., S. Ignatiu Patriarcha Constantinopolei, despre carea mai susu am vorbitu, se mai adnotamu cà in actiunea I, a Synodului alu 8-le se díce cà Episcopii Jerusalimitani, totu de a un'a cu mitr'a (s. Jacobu) au intratu la altariu lucrandu cele sante.

Dupa tote aceste, credu, cà folosirea *generalá* a ornatului din cestiune, cá a unui insemnu de demnitate superiora, a inceputu a intrá numai dupace prin schism'a cea dorerosa intre baseric'a apusena si orientala s'a debilitatu, respective s'a ruptu legatur'a cea santa a unirei de credintia.

Asia vedemu spre es., cà Cerulariu, auctoriulu schismei, in epistol'a sa data catra Petru Patriarchulu Antiochiei in caus'a diferintieloru intre baseric'a apuséna si cea orientala, obiectiunea Latiniloru cà porta „archabonem“ (detundere) preste care inse se porta ornatulu capului ¹⁾.

¹⁾ Cfr. Acta et scripta quae de Controversiis Eccl. graecae et latinae saec II composita extant Dre Corneli Will, Lipsiae 1859 pag. 182 si 193, cu respunsulu Patriarchului Petru, Apoi Allatiu »De perpetua consens. Lib. III. c. VIII. pag. 1037.

Se dăcemu ceva si despre form'a mitrei. S'a dăsu mai susu că form'a de adi a „mitrei“ e că o caciula in form'a crucei incornurate, carea acopere capulu intregu, avendu asemenare cu „chidarisulu“ arhierescu alu legeri vechi.

Óre inse avutu-a ornatulu de capu din cestione si dintru inceputu totu form'a de adf, in lips'a dateloru secure nu se póte sci. S'ar' vedé inse că ornatulu capulu la inceputu a statu mai numai dintr'o legatura seau fasia in giurulu capulu, carea ar' fi mitr'a propria. La aceasta mitra seau fasia mai antáiu in orientu, apoi mai tardíu si in Apusu s'a adausu acoperementulu „chidaris“, asia cătu form'a mitrei de adf s'ar' dată din véculu alu 4-le.

(Va urmá).

Conferirea beneficieloru prin concursu si fora concursu.

Doue au fostu totu de a un'a principiele, dupa care a postitu baseric'a, că superiorii ei se se indrepte in conferirea beneficieloru vacante. Anume antaiu demnitatea si a dou'a folosulu credintiosiloru, va se dăca beneficiulu vacantu se se conferéscă totu de a un'a celui mai demnu competitoriu, si dela acést'a numai atunci se se faca esceptiune si abatere, candu folosulu credintiosiloru beneficiulu respectivu pretinde asia ceva, cum ar' fi pentru esemplu, candu celu ce ar' fi mai demnu nu ar' cunosce de locu seau nu de ajunsu limb'a credintiosiloru, seau candu din una alta causa óre careva canonica se presupune pre dreptulu, cumcă unulu mai pucinu demnu va poté pastorí pre credintiosi mai cu succesu decâtu celu mai demnu dintre competitori, căce cunoscutu lucru este din viéti'a practica, că nu totu de a un'a celu mai demnu este totu odata si celu mai bunu pastoriu in ori si ce locu; ma se intempla nu arare ori de in unu locu seau in altulu căte una persona de pucinu momentu pastoresce astufelu si produce atari succese, cum nu le aru poté produce nice cele mai demne persone; si éراسi din contra nu suntu rari casurile, candu personele cele mai demne nu suntu in stare in locuri anumite a aretá mai nice unu progresu pre terenulu pastorierei sufleteloru. Acést'a din motivulu, că demnitatea personala a óre cuiva nu coincide totu de a un'a cu aptitudinea relativa receruta de impregiurari in unu beneficiu seau in altulu. Asia pentru esemplu s'ar' insielá forte tare, candu ore cineva ar' crede, că una persona binemeritata pre terenulu literariu ar' fi totu de a un'a si unu pastoriu bunu in unu beneficiu impreunatu cu ingrigirea de suflete.

Afora de ace'a demnitatea inca este de mai multe specii. Anume pote ore cine se fia demnu pentru unu beneficiu din caus'a scientiei celei frumose, ce o posiede; pote se fia demnu din caus'a aptitudinei aretate in pastorirea de mai inainte; pote se fia din caus'a meriteloru castigatē pre unu terenu seau altulu basericescu; pote se fia din cauza că până atunci a pastoritu in beneficii tare grele de administratu, precum intre eretici, desbinati, in locuri muntose, nesanetose, in beneficii imprasciate, seau in beneficii forte mari seau in beneficii unde domnieáu bole epidemice. Totu asemene si folosulu credin-

tiosiloru pote fi consideratu din mai multe puncte de vedere. Unulu pote se fia mai folositoriu cá altulu in unu beneficiu din cauza cá cunosce impregiurarile mai bine, altulu din cauza cá a servitu mai inainte in unu beneficiu analogu in privinti'a impregiurariloru, altulu din cauza, cá este mai iubit, altulu din cauza cá este mai respectatu, altulu din cauza, cá este mai sanetosu in privinti'a corporala si asia ma' usioru si mai fora periculu lu pote administrá, altulu din cauza cá posiede unele cunoscintie speciali de limba seau altu ceva recerute cu imperiositate de impregiurarile locali, si in urma altulu fiendu-cá este nascutu in beneficiulu respectivu seau pote chiaru pentru-cá este strainu si altele mai multe de genulu acest'a.

Acum ori si care superioru basericescu in conscientia, in aintea lui Domnedieu si a basericei este obligatu a le luá tote lucrurile aceste in consideratiune, candu voiesce se conferesca unu beneficiu. Aceste inse conferitoriulu ori si cátu de bine se-si cunosca turm'a sa, totusi se presupune, cumcá nu totu de a un'a le cunosce chiaru asia precum se cuvine. Acést'a se intempla mai cu sema in diecesele cele mari, unde clerulu este forte numerosu, asia cátu nice episcopulu celu mai zelosu nu pote totu de a un'a cunosce pre toti preotii chiaru asia precum s'ar' acceptá. Asemene se intempla si in diecesele mai mici, cându episcopulu este nou, si crescutu in alt'a, cátu inca dieces'a cea noua clerulu nu si-lu cunosce deplinu.

Din caus'a acést'a pentrucá conferitoriulu se pota cunosce deplinu pre celi mai demni si mai folositori pentru unu beneficiu, cá asia se-lu pota implé conformu dorintiei basericei, s'a proscrisu prin lege basericésca, cá episcopulu de regula, cându are se conferesca unu beneficiu devenitu in vacantia, se escrie mai antaiu concursu in tota dieces'a pre unu terminu anumitu, pana la care toti competitorii se-si dee rogarile loru in launtru provediute cu tote documintele, din cari se se pota vedé si demnitatea si folosulu, ce ar' poté se-lu aiba credintiosii beneficiulu respectivu, deca li s'aru conferi loru beneficiulu. Prin unu atare concursu conferitoriulu ajunge deoparte in pusetiunea de a cunosce pre toti aceia, cari dorescu beneficiulu din cestiuene, căce baseric'a nu doresce cá cuiva se-i-se conferesca unu beneficiu fora voi'a lui, deca nu suntu interese mai mari decátu comune la midilocu, éra de alta parte ajunge in pusetiunea de a pote cunosce precum se cuvine demnitatea si folosulu credintiosiloru, ce se pote asteptá dela unulu fia-care competitoriu, si astu-feliu prin aceste in pusetiunea de a poté conferi beneficiulu conformu dorintieloru basericei.

Aceste suntu causele, pentru cari s'a introdusu in baserica legea concursuala. Legea acést'a inse nu este nice decum de asia, cátu se nu se pota face nice candu nice una data abatere dela ea. Pentru ace'a legea concursuala nice nu prescrie, cá episcopului se nu-i fia iertatu nice odata a conferi ver unu beneficiu si fora de escriere de concursu, asia cátu una atare conferire se fia ilegala si anticanonica. Din contra prin legea concursuala este lasata

episcopului libertate pentru casulu, candu din motive binecumentate afla cu cale a conferi ver unu beneficiu seau altulu si fora concursu. Si cumcá potu se obvina atari casuri, credemu cá nu va negá nimene. Asia pentru esemplu se pote intemplá, cá episcopulu relativu la anumite beneficii si fora de concursu se cunosea pre celu mai demnu si mai folositoriu pentru elu, seau se prevedea, cá afora de acel'a, caruia voiesce elu se-i conferésca beneficiulu, si deca se va escrie concursu, totusi nu va petitioná nimene altulu, seau se fia periculu mare in asteptare, pana cându se va escrie concursu si se voru face tote formalitatile si altele de genulu acest'a.

Legea concursuala este una lege facuta in favorulu episcopului, cá elu oficiulu si dreptulu seu de conferire se si-lu pota deprinde conformu dorintieloru bisericeii. Cându inse elu si fora de observarea legéi acesteia pote se implinésca dorinti'a bisericeii, atunci legea devine numai una formalitate gola, prin care conferirea canonica a beneficieloru nu numai cá nu se usioréza, ci din contra se ingreunéza. Afora de ace'a legea bisericesca concursuala este una lege facuta in favorulu credintiosiloru. Deca inse chiaru din insasi observarea legéi acesteia credintiosii aru avé dauna, cum s'ar' intemplá totu de a un'a, candu ar' fi periculu in asteptare, atunci nu este pentru ce se se observeze incetandu motivulu ei.

Din aceste se vede, cá nunumai conferirea concursuala a beneficieloru, ci in anumite impregiurari si cea estraconcursuala este canonica si legala. Numai cátu cea concursuala se fia totu de a un'a si ori si unde regul'a, éra cea estraconcursuala numai esceptiunea.

Dreptulu bisericeii asupr'a scóleloru elementarie.

de Joanu Popu prof. de s. Teologia in Gherl'a.

(Urmare).

In desceptarea si nutrirea consciintei religiose morale consista dupa cele espuse puterea educativa a omului in specie si a omenirei in genere, ér' „dreptulu“ de a esericiá ace'a putere compete bisericeii si numai ei nu altu- cuiva, fiendu-cá numai biseric'a póte se descepté in omu consciinti'a adeverata, in sfer'a ei cade de a nutri si sustiené consciinti'a odata resuscitata; si acést'a e detoria se o faca biseric'a pentru cá se faca destulu misiunei capatate dela fundatorulu ei. Fara a se negá pre sine si originea s'a supranundana, fara a incetá de a fi ace'a ce este si trebue se fia, nu póte biseric'a abdíce de acelu dreptu educativu si a cedá esericiulu lui altu-cuiva seau a nu-si ridicá vocea, cându si de câte ori se ar' incercá cineva se lu violeze. Nu pote abdíce de densulu, fiendu-cá acela este inseparabiliter unitu cu chiamarea bisericeii de a continuá opulu rescumperarei, de a face cá rescumperarea objective seversita se devina subjectiva, si nice esericiulu acelu dreptu nu-lu pote incredintiá seau lasá altu-cuiva, dupa-ce numai biseric'a este cá subjectulu legitimu in stare a se folosí de densulu in interesulu omenimei, numai aposto-

liloru si legitimilor loru urmatori li s'a apromisu ajutoriulu de susu, asistinti'a Spiritului Santu, care sucursu este de neaparata trebuintia pentrucá in puterea acelu dreptu se pota cineva contribuí la etisarea societatiei. Totu acést'a este apoi si caus'a, cá baseric'a nu pote fi indiferenta de câte ori se impiedeca in usuarea acelu dreptu seau chiar' se facu incercari de usurpare, cáci pre lãnga cá dreptulu acest'a este inalienabilu, mai este inca si inviolabilu — o conditione altu-cumu carea implicite se cuprinde in conceptulu dreptului — si acest'a pentru ace'a, fiinducá elu este unu dreptu domnedieescu si desi se folosesce baseric'a cá societate visibila in eserciarea lui de organe omenesci, totusi pentru ace'a activitatea desvoltata de densele este in ultim'a analiza o lucrare nãmijlocita a lui Domnedieu, unu actu supranaturalu; totu ce lucra baseric'a nu lucra in numele ei ci in numele si la inpoternicirea imediata a fondatorului ei, in numele Rescumperatorelui. De ace'a celu ce violéza acestu dreptu se face vinovatu de o injuria formala calcandu si desconsiderandu unu dreptu domnedieescu.

Consciinti'a religiósã crestina este dupa cele desvoltate, unu factoru activu la subjectionarea rescumpararei objectivu seversite prin mortea de pre cruce, la eliberarea individului si a societatiei din statulu naturalismului puru, ea este bas'a vietiei morale, a culturai adeverate si a progresului culturalu. Er' subjectulu, in care reside posibilitatea si facultatea legitima de a desceptá si nutrí ace'a conscientia in omu si societate este sengura baseric'a lui Isusu Christosu. Admitindu acestea trebue se recunoscemu in baserica institutulu universalu de educatiune a omenirei, puterea moralisatoria a poporului, trebue se o recunoscemu de celu mai insemnatu factoru a educarei in genere si a cresterii generatiunei tinere in specie; si deca acea educare are se incepa respective se se continue in scolele elementarie, nu se póte fara se se comita o formala injuria, denegá basericei dreptulu de suprainspectiune si conducere a invetiamentului elementariu. Pentrucá, avendu baseric'a inalt'a misiune de a lucrá mantuirea sufletésca a tuturor credintiosiloru sei, zelulu si activitatea ei de a respandí adeveturile descoperite, nu s'a restrinsu la unele clasi a societatei omenesci, ci a imbrãtsiatu pre tote acele. De unde basericei este a se multiamí generalisarea instructiunei populare; dreptu ace'a baseric'a credintiosa chiamarei sale nu numai nu pote renuciá la dreptulu de a conduce invetiamentulu elementariu si a priveghiá preste densulu, ce-i compete chiaru si dupa esemplulu Mantuitorului nostru Isusu Christosu, care imbrãtsindu si binecuvantandu pre prunci a dísu: „Lasati pre prunci, si nu-i opriti pre ei a vení la mine, cá unor'a cá acestor'a este imperati'a ceriului“ (Math. XIX, 14), ei din contra are cea mai strinsa detorintia a se ingrijí despre crecerea religiosa a generatiunei fragede, care are se forméze sucrescenti'a credintiosiloru sei, cáci numai astu-feliu pote impliní mandatulu Domnului „mergeti si invetiati tote poporale“ . . . si Statulu inca nu numai nu are nemicu de a se teme de infuinti'a, ce se cuvine basericei preste scolele elementarie, ci

din contra intregu scopulu instructiunei numai atunci se pote ajunge, de cumva ace'a midilocesce educatiunea religiosa a unui poporu, ce'a ce fora influinti'a cuvenita a bisericeei nice se pote cugetá¹⁾. Scolele elementarie au unu caracteru mai multu educativu decâtu instructivu, fiindu-cá scopulu loru este, cá in densele si prin densele se se puna basea la cultur'a religiosa-morala, la adeverat'a moralitate, carea este garanti'a unicu segura, precumcá cei ce voru trece prin scola voru deveni membrii demni a bisericeei si a societatiei civile; aci este in deosebu locul celu mai potrivit, cá tinerimea se invetie a cunoesce si aprecia principiale moralului crestinescu precum si a le aplecá in vietii'a practica. Caracterulu acest'a cu preponderantia educativu cere, cá materi'a de instructiune in scolele elementarie se fia asia intocmita, încátu basea se fia elementulu religiosu si tote celelalte discipline se nu servésca in atât'a la largirea cercului de cunoscintia --- fiindu-cá acést'a este objectulu instructiunei mai inalte, câtu mai multu la inlesnirea educarei religiose; instructiunea este si are se fia in intielesulu strinsu a cuventului numai unu „midilocu“ a educarei. „Atque in eisdem scholis religiosa prae-sertim doctrina ita primarium in institutione et educatione locum habere, ac dominari debet, ut aliarum rerum cognitiones, quibus júventus ibi imbuitur veluti adventitiae apparcant“, dice Pontificele de pia memoria Piu IX²⁾. Acestu caracteru a scolei elementarie o face pre acést'a unu institutu per eminentiam bisericescu; fiindu-cá celu ce vré ajungerea unui scopu ore-care, trebue rationalminte se voiesca si aplicarea si manuarea midiloceloru conductorie la ace'a; este inse scopulu scolei elementarie, cá in ace'a se se puna temelia la bunastarea individului, a familiei si a societatiei intregi si acést'a cu ajutorulu moralitatiei, altu midilocu mai eficace pentru realisarea lui nu este si nice nu pote fi de câtu singuru desceptarea si nutritrea conscientiei religiose crestine prin biserice'a lui Isusu Christosu. Scól'a are menirea a dá societatiei caractere morale. Caractere frumose si nobile fara moralitate nu potu se esiste, ér' in lips'a adeveratelor caractere ori ce progresu in bunastarea privata si publica este o imposibilitate. Caracterulu moralu a omului este dispositionea constanta de a urmá in tote actele si omisiunile sale principiale si normele, cari suntu in vederea tintei, la care voiesce omulu se ajunga, o necesitate imperativa. Acele principia si norme trebuescu cunoscute si insusite si cu acést'a nu e destulu; pentrucá déca consista esenti'a caracterului moralu in dedicarea constanta a persoanei proprie pentru a-si realisa ide'a morala a esistintiei, atunci ace'a dedicare presupune in subjectu facultatea si tari'a de a se determiná la o lucrare conforma numiteloru principia precumu si facultatea de a se predominá, de câte ori pasiunile, inchinarile, interesele individuale se ar' incercá se dé activitatiei omenescei o directiune contraria

¹⁾ Conciliulu provinc. primu alu Provintiei bisericescei gr. cat. de Alb'a-Jul'ia si Fagarasiu din 1872. titl. IX capu V. pag. 167. s. u.

²⁾ Piu IX in ep. dat. archiep. Friburg. 14 Julie 1861.

normelor deja recunoscute cá inviolabile. Si un'a si alt'a din aceste doue conditii se midilocesce prin consciinti'a crestina; pentruca numai dens'a determina vointi'a in a se supune intru tote vointiei ddieesci, si totu numai dens'a — abstragere facandu dela ajutoriulu gratiei — dá vointiei omenesci tari'a de a-si afirmá o independintia ore-care desi imperfecta facia de pasiuni. Dela nascere esista in omu o inclinare spre reu, si cu cátu mai de repetite ori se satisface acelei propensiuni, cu atát'a cresce si dens'a pana ce ajungandu la unu anumitu gradu de intensitate se preface in pasiune. Pasiunea intocmai cá si afectulu eserciéza o influintia constanta asupr'a lucrarei omenesci; ea inpinge si indupleca continu vointi'a, pana-ce acést'a se determina prin o lucrare interna seau externa a o indestulf. Si deca o urméza vointi'a in totu de a un'a, acést'a si pierde puterea dominativa, se slabesce totu mai tare, ajunge in o adeverata sclavia, totu ce face, lucra numai condusa de patima; si astu-feliu devine pasiunea la vitiu, se preface in unu adeveratu morbu sufletescu, care desorganiséza vieti'a intelectuala si morala a omului. Pentruca omulu se pota tiené aceste pasiuni intre marginele cuvenite trebue, se se supuna indegetariloru consciintiei, ér' acést'a trebue deceptata. (Va urmá).

Repetirea sacramentului Ungerei depre urma.

Este totoruru cunoscuta deosebirea, ce o face dogmatic'a catolica intre sacramintele ce se pota repeti mai de multe ori in vietia, fienducá nice unulu nu imprime unu caracteru indelebilu in sufletulu omului, si intre acele, cari nu este iertatu a le primi mai de multe ori in vietia, fienducá fia-care imprima in sufletulu omului unu semnu seau caracteru, prin care in eternu se deosebesce de celi ce nu l'au primitu si prin urmare nice cându se mai pote sterge, si astu feliu nice se se mai repetiésca nu este de lipsa. De clasa cea de antaiu intre altele se tiene si sacramentulu ungerei de pre urma destinatu eschisivu numai pentru omenii morbosi astufeliu cátu gratiele cele comune nu li suntu de ajunsu spre a poté portá cu pacientia si incredere crestinéscá dorerile si suferintiele morbului.

Cumcá sacramentulu ungerei depre urma se tiene de clasa cea de antaiu, va se dica, de clasa sacramintelor, ce se pota repeti mai de multe ori in vietia, a invetiatu totu de a un'a si baserie'a resaritului si a apusului; in privinti'a acést'a nu a fostu nice cându nice una deosebirn intre ele. Esista inse un'a alta deosebire intre ambele baserici cu privire la intrebarea, cá óre in unulu si acelasi morbu potese conferi sacramentulu acest'a mai de multe ori seau nu? Baseric'a catolica a observatu totu de a un'a pracs'a, cá sacramentulu ungerei de pre urma in unulu si acelasi morbu se nu se repetiésca, de ore-ce grati'a conferita prin elu este suficienta pentru tota durat'a morbului ori si cátu de lunga ar' fi ace'a. Si lucrulu acest'a este tare logicu. Pentruca ar' fi ceva impiu a presupune, cumcá Domnedieu prin sacramentulu acest'a

dedicatu anume pentru omeni morbosi nu aru conferi gratia suficienta pentru portarea dorerilor impreunate cu morbulu respectivu si ar' fi de lipsa cá din cându in cându se se mai repetiésca in unulu si acclasi morbu, cá si cum grati'a conferita odata s'ar fi finitu. Deca inse morbulu se schimba si devine prin una impregiurare seau alt'a mai greu, mai dorerosu, mai veementu, atunci sacramentulu ungerei de pre urma se póte conferi din nou, pentrucá prin acést'a au supravenitu impregiurari noue causatorie de suferintie, cari la conferirea prima nu au esistatu si prin urmare este lipsa de gratia noua, cá acumu se le pota invinge si pre aceste. Si deca mai târdíu se va intemplá, cá morbulu se se schimbe si mai tare, se devina si mai plinu de doreri si suferintie, atunci éراسi se pote repeti sacramentulu, pentrucá morbosulu se pota capetá gratia si spre suportarea doreriloru celoru noue. Pana cându inse morbulu stá neschimbatu, pana atunci nu este iertatu a repeti sacramentulu. Cându inse morbulu se schimba, atunci fiendu-cá este oresi cumva nou, si sacramentulu se pote conferi din nou. Baserec'a resaritulu inse mai cu sema dela desbinare in coce s'a abatutu dela pracs'a acést'a, si ea basanduse pre analogi'a sacramentulu penitentiei si a santei Eucharistie, a adoptatu pracs'a de a conferi sacramentulu ungerei de pre urma mai de multe ori la unulu si acclasi morbu.

Analogi'a acést'a inse a sacramentulu ungerei depre urma cu sacramentulu penitentiei si alu santei Eucharistie nice de cumu nu este de asia, cátu pre ea se se pota basá un'a datina cá ace'a de a conferi sacramentulu ungerei de pre urma mai de multe ori in unulu si acclasi morbu. Despre acést'a ne vomu convinge in data ce vomu considerá sacramentele aceste in natur'a gratieloru, ce le conferescu.

Se incepemu mai antaiu cu sacramentulu penitentiei si se ne intrebamu ce gratia se conferescu prin sacramentulu acest'a? Mai antaiu prin sacramentulu acest'a se conferescu grati'a iertarei peccatorulu si a justificarei, prin care omulu din nedreptu inaintea lui Domnedieu, ce a fostu, pana ce erá intinatu cu peccate, se preface in dreptu si placutu lui Domnedieu. Deca inse dupa primirea sacramentulu penitentiei penitentele erası cade in peccate, atunci devine éراسi nedreptu si urftu inaintea lui Domnedieu si prin urmare éراسi are lipsa de sacramentulu penitentiei, pentrucá se devina éراسi dreptu si placutu inaita Lui. Unde jace inse caus'a de penitentele éراسi este necesitatu se primésca sacramentulu penitentiei? De securu in nimenea altulu, decátu in insusi penitentele, care prin comiterea peccatulu de buna voia s'a pusu éراسi in pusetiunea de a avé éراسi lipsa de sacramentulu penitentiei. Domnedieu i a datu destula gratia, cá pana la morte se pota incungiurá peccatele si se remana dreptu si placutu inaintea Lui, inse elu prin libertatea lui a abusatu de grati'a data si a cadiutu éراسi in peccate.

Ore acumu asia stá lucrulu si cu sacramentulu ungerei de pre urma? Nice decum. Deca cineva in unu morbu a primitu sacramentulu acest'a,

atunci acel'a a capetatu destula gratia pentru suferirea doreriloru si suferintieloru impreunate cu morbulu respectivu pana la capetu. Si grati'a acést'a pana candu dureza morbulu acel'a, nu se mai pierde. Se potu pierde in decursulu morbulu alte gratie primite in alte sacraminte. Inse grati'a sacramentulu ungerei depre urma conferita pentru portarea cu pacientia crestinesca a necadiurilor impreunate cu acelu morbu nu se mai potu pierde decâtu odata cu morbulu. Prin urmare aici nu este nice una lipsa, cá se se repetiesca sacramentulu in unulu si acelasi morbu, cum este lipsa se se repetiesca sacramentulu penitintiei pentru celu ce a cadiutu erasi in pecate. Sacramentulu penitintiei, se repetiesce, pentrucá se se pota repará ce'a ce a stricatu insusi penitentele, sacramentulu ungerei depre urma inse in acelasi morbu neschimbatu in mai reu nu este de lipsa se se repetiesca, pentrucá aici penitentele nu a stricatu nemicu ce se aiba lipsa de reparatiune.

Celelalte efecte ale sacramentulu ungerei de pre urma, cum suntu: inmultirea gratiei santitorie p. e. se potu castigá si prin alte sacramente, si in specie prin alu santei Eucharistie, deca morbosulu are lipsa; éra ce atinge sanatatea corporala, s'a decisu din partea lui Domnedieu inca la conferirea prima prin decretu inalterabilu cá se o conferésca seau nu, si ace'a prin una repetire a sacramentulu nu se mai pote schimbá.

Pre langa acést'a mai amintimu si datin'a, ce se afla si in poporulu nostru, dupa care câte odata nununai cá se repetiesce sacramentulu ungerei depre urma in unulu si acel'asi morbu, ci cându se repetiesce se folosescu de comunu mai multi preoti, si in casulu celu estremu siepte seau chiaru noue. Abstragundu dela repetire in unulu si acel'asi morbu, care in sine ins'asi este inadmisibila, folosirea mai multoru preoti la administrarea sacramentulu acestuia in sine considerata nu ar' fi rea, deca credintiosii nu voiescu prin ace'a altu ceva de cátu administrarea sacramentulu cu mai multa pietate. In casulu acést'a este posibilu, cá Domnedieu se dé mai multe gratie; acést'a inse nu pentru multimea preotiloru, ci pentru marimea pietatei. Va se dica Domnedieu in casulu acést'a pre langa grati'a sacramentala conferita *ex opere operato* mai conferesce din caus'a pietatei, cu care se administra sacramentulu si gratia *ex opere operantis*. Deca inse credintiosii facu lucrulu acést'a din motivulu, cá dora sacramentulu in sine prin ace'a ar' fi mai avutu de gratie, deca se administra de preoti mai multi, atunci datin'a si credinti'a acést'a nu se pote aprobá nice decum, căce sacramentulu este egalu ori si de câti preoti va fi administratu.

Apropianduse patrariulu din urma alu anului rogamu pre D. D. prenumeranti se grabésca cu tramiterea pretiului celui begatelu de 3 fl. v. a.

Spiritulu Santu in sinodele ecumenice.

Este unu adevèru de credintia alu bisericeii nostre, cumcà decisiunile unui sinodu ecumenicu nu suntu decisiuni omenesci, ci decrete ale Spiritului santu si cã atari infallibili. Sinodele ecumenice prin acèst'a nu suntu numai nescari simple adunari bisericesci, ci suntu totu atâte organe ale Spiritului santu, organe, prin cari Spiritulu santu enuncia si promulga bisericeii sale si prin ea lumei întregi adevèrulu.

Cumcà asia stã lucrulu cu sinodele ecumenice, se pote probá *a priori* din cuvintele Mantuitoriului nostru cuprinse in sant'a Scriptura si in traditiunea bisericeii. Inse cã si multe alte adevèruri de credintia referitorie la tempulu de dupa Mantuitoriulu nostru Isusu Christosu, chiaru asia si adevèrulu despre activitatea nevediuã si necuprinsa a Spiritului santu in sinodele ecumenice se pote probá si *a posteriori*, deca vomu considerá cu ochiu filosoficu si psihologicu decisiunile mai cu sema de credintia ale sinodeloru ecumenice. Atunci vomu vedé, cumcà ce'a ce a promis Mantuitoriulu bisericeii sale, ace'a tempulu urmatoriu a afètat implinitu pana la evidintia.

Este un'a inclinãre irresistibilã in sufletulu omenescu, cã se cere a cunosce cãtu se pote mai profundu, mai lamuritu si mai detaliatu ori ce obiectu, ce se presenta facultatei lui de a cunosce. Din caus'a acèst'a candu sufletulu omenescu s'a prezentatu invetiatur'a revelatã de insusi Domnedieu, atunci elu in cãtu a ajunsu la cunoscintia ei, s'a aflatu conformu naturei lui indemnatu a cercá se strabata in ea cãtu se pote mai adencu si se o cunosca cãtu se pote mai perfectu. Din nevointia acèst'a inse a urmatu conformu naturei nostre celei deteriorate prin pecatu, cã unii in locu de a ajunge la un'a cunoscintia mai perfectã a invetiaturei revelate, au cadiutu in un'a gresielã altii in alt'a. Acèst'a in sine nu ar' fi fostu asia reu, cãce omulu cã omu nu este infallibilu nice in lucrurile trecutorie, cu atãtu mai pucinu in lucrurile ce suntu multu mai pre susu de mintea lui, cum suntu nu pucine din adevèrurile revelate. Reu a devenitu prin ace'a, cã celi ce au cadiutu in gresielã, nu au voitu se-si recunosca gresiel'a, cum se intempla forte desu in lume, cã celi retaciti nu voiescu se-si cunosca retacirea, care ar' fi primulu si celu mai de frunte pasiu spre indreptare, ci inca voiescu se duca si pre altii in retacire, cãce gresiel'a nu se semte nice odatã bine singura, precum se semte adevèrulu. Pre calea acèst'a s'au nascutu eresiele, cari mai cu sema in celi 8 seculi din inceputu ai bisericeii au causatu tulburãri asia mari printre èrestini.

Spiritulu Santu inse desi tolerèza cãte odatã erorile singuraticiloru membrii ai bisericeii pre unu tempu ore care, totusi nice odatã nu permite,

că eroarea se devina universală în biserică, căce prin asta ceva biserică ar înceta de a mai fi predicatoria adevărului. Din cauza acestui decâte ori un'a eroră a amenințiată a se estinde prea tare în biserică, totu de a un'a Spiritulu Santu prin sinodele ecumenice mai cu seama a enunțiatu adevărulu eternu, curatu și neschimbatu.

Degetulu lui Domnedieu în lucrările sale se vede totu de a un'a atâtu de învederatu, câtu numai sufletele împietrite și ascundu ochii din ainea lui. Și unde se vede óre degetulu lui Domnedieu mai evidentu că în decisiunile dogmatice ale sinodeloru ecumenice?

Se consideramu de o cam data numai cele șapte sinode ecumenice din resaritu ținute în seculii celi de antâiu ai erei crestine.

Este admirabilă consecința, ce este între decisiunile dogmatice ale sinodeloru acestor'a. Este de nimitu nesulu și legatur'a logică cea minunată, ce o află omulu între ele; este unu ce de interesu domnediescu a vedé, ce totu, ce întregu, ce universu dogmaticu simetricu forméza ele tote laolaltă; este ună desfătare și unu deliciu preste fire a vedé în ele ună armonia atâtu de perfectă, câtu este absolutu imposibilu a perturbá numai ceva din ele, foră că se nu se perturbe prin asta ceva totalitatea loru. Decă tote decisiunile aceste s'aru fi adusu de un'a și accasi adunare de barbati, și încă ar' trebui omulu se se mire, cum a potutu se observeze și se sustiena ună atare consecință și ună atare legatură între ele. Decă atâte decisiuni aru fi fostu aduse de ună singură adunare și încă nu cu privire la lucruri, ce trecu preste mintea noastră, ci cu privire la lucruri de tote dălele, ce cadu sub semțirile noastre, și încă ar' fi de miratu ună atare consecință, ună atare legatură, unu atare nesu, ună atare simetriă și armonia între parti între sine, și între parti și întregu.

Înse decisiunile aceste nu s'au adusu numai de ună singură adunare, ci de mai multe, ținute fie-care în diverse timpuri, ma în seculi diversi și de barbati diversi, și încă nu despre lucruri comune, ci despre lucruri de cele mai înalte, despre misterie, și totuși observéza omulu în ele ună logică atâtu de admirabilă, precum nice între decisiunile unei singure adunari nu a observatu omulu nice odată.

De unde vine lucrulu acest'a? Omeni de sine lasati de cându este istori'a nu au potutu fi atâtu de consecinți. Nu vomu merge departe spre a probá lucrulu acest'a. Încercese ori și cine din eresiele cele multe, ce au provocatu ținerea sinodeloru acestor'a, încercese ori și cine a construi din ele unu totu și unu întregu așa bine și așa perfectu organizatu, cum este acef'a, ce se nasce din considerarea în unu întregu a toturoru decisiuniloru dogmatice aduse în sinodele aceste, și în locul consecinței va aflá ună înconsecință ridiculă, în locu de nesu și legatură va aflá ună divagațiune de compatimitu, în locu de simetriă și armonia va aflá unu caosu înfricosiatu. Decă nu a fostu Domnedieu Spiritulu Santu, care a îndreptatu decisiunile

sinodeloru acestor'a, atunci fenomenulu acest'a istoricu remane cu totutu ne-esplicabilu, căce poterile omenesci singure nu suntu in stare a-lu produce. Cunoscutorii si necunoscutorii admira simmetri'a si armoni'a, ce o afla in operele de arte. Deca acést'a o admira, atunci aru trebuí se cada in genunchi in aintea simmetriei si armoniei logice, ce se observa intre decretele dogmatice ale sinodeloru acestor'a.

Una sufletu credintiosu se pote convinge inca si mai tare despre activitatea Spiritului Santu in aducerea decisiuniloru acestoru dogmatice ale atâtoru sinode ecumenice tienute in tempuri asia de diverse, deca vomu considerá si impregiurarile, in cari s'au adusu. Mai totu de a-un'a inainte de tienerea sinodeloru acestor'a partidele eretice eráu asiá de numeroase si cu atât'a influintia, încátu ori si cine considerându lucrulu omenescu ar' fi presupusu, că un'a adunare de barbati, in care acestia voru fi atátu de numerosu representati, fora de ajutoriu specialu domnediescu va aduce decisiuni favorabili opiniuniloru eretice. Si totusi nu s'a intemplatu nice odata asia. Ci in tote sinodele aceste ecumenice decisiunile au fostu chiaru contrarie unui precalculu omenescu dedusu din impregiurarile concomitanti. Ma câte odata s'a folositu Spiritulu Santu de midiloce atátu de neinsemnate spre aperiarea adeverului, de midiloce atátu de mici spre a produce efecte mari, câtu este mai cu nepotiintia pre langa un'a cugetare șanctosa a nu vedé numai decátu urmele influintiei domnediesci. Se ni aducemu pentru esemplu aminte numai de primul sinodu ecumenicu tienutu la Nice'a, in care ereticii Ariani eráu atátu de multi si cu influintia, si totusi unu omu tineru necunoscutu inca lumii, fora nice un'a influintia si inca numai diaconu, Santulu Atanasiu i a invinsu pre toti, i a invinsu pre toti, căce Domnedieu nu odata *alege pre cele slabe, că se confunde pre cele tari.*

Ce vomu dice, deca pre langa aceste vomu mai considerá si impregiurarea ace'a, că in tote sinodele aceste au fostu câte odata forte multe pareri, cu privire la lucrulu, pentru care s'au adunatu? Si totusi totu de a-un'a dintre parerile aceste multe s'a alesu că prin minune ace'a, care erá in perfecta armonia cu decisiunile aduse mai inainte in alte sinode. Ce vomu dice, deca ni vomu aduce aminte, că nice unulu din sinodele aceste nu a duratu tempu indelungatu, ci cele mai multe de abia câteva dile, asia câtu nu se pote dice, că armoni'a, ce este intre ele, ar fi rezultatulu unui lucru si incordari indelungate. In parlamentele moderne desbaterea cu privire la nescu lucruri multu mai neinsemnate dureza cate odata septemani si chiaru si luni intregi, si totusi câte decisiuni rele nu se aducu. Ce vomu dice, deca in urma ni vomu aduce a minte, că in tote sinodele aceste au fostu numai pucini barbati de scientia si cei mai multi au fostu barbati plini de credintia, ce e dreptu, inse fora eruditiune scientífica. Ce vomu dice in urma, deca ni vomu aduce a minte ce presiune a facutu nu odata potestatea civila asupr'a sinodeloru acestor'a, numai că se se pota induplecă a aduce decisiuni favorabili opiniuniloru eretice,

si in urma cà la ce persecutiuni si suferintie au fostu de multe ori espusi cei ce nu au voitu se ceda presiunei.

Déca cineva nu vede aici urmele influintiei domnedieesci, atunci cu greu credemu, cà va mai voi a le mai vedé undeva. Si deca le vede, atunci, ore suntu ele altu ceva decâtu implinirea promisiunei Mantuitoriului despre ajutoriulu infalibilu alu Spiritulu Sautu, ce l'a promisu bisericeii sale reprezentate in decursulu tempulu prin sinodele ecumenice?

Biografi'a episcopulu Ioanu Babb scrisa de elu insusi ¹⁾.

Eu Ioanu Babb fui nascutu in Ormanu din comitatulu Solnocului din launtru din parinti catolici si nobili, anume Andreiu Babb de Kápolnok-Monostor districtulu cetatei de piétra, si man'a Candid'a Timandi, fic'a nobilulu Stefanu Timandi orecanduva Vicariulu partflora de preste Muresiu si notariu apostolicu locuitoriu in Juculu inferioru, comitatulu Clusului. Nascerea mea s'a intemplatu la anulu 1739. Fui botezatu si miruitu decatra paroculu localu din Ormanu Popa Gligorie; Nanasiu de botezu mi fuse nobilulu Nicolau Florianu. Fiendu crescutu cam tempu de siepte ani in acel'a-si satu, am frecuentatu scolele triviale la docentele reformatu de acoló, apoi pucinu tempu in Ocn'a Desiului éراسi la docentele reformatu. Dupa ace'a castigandu natiunea armeanu dominiulu dela Gherl'a, in a carui gremiu este si satulu Ormanu, si comun'a rescumperandu averea nostra posiediuta dupa dreptulu inscriptiunei, parintii miei s'au dusu in satulu Giul'a, comitatulu Doboc'a, unde cumperandu locu si au edificatu casa, in care amu locuitu. Aici asemene am fostu tramisu la docentele reformatu, la care am frecuentatu scol'a câtva tempu. Dupa ace'a mutandu-se scolele din Giul'a laolalta cu docentele in Ciunafai'a, am frecuentatu acoló scol'a, pâna-ce am fostu de 10 seau de 11 ani, candu apoi fiendu dusu la Clusiu, am inceputu a frecuentá acoló la parintii Jesuiti.

In 1-a Novembre 1753 sub magistrulu cu numele Schreger am inceputu a invetiá declinatiunile. Absolvendu scol'a acést'a in anulu urmatoriu am fostu minor-parvista sub magistrulu Emericu Boer, apoi major-parvista sub magistrulu Horváth. In anulu acest'a unu Jesuita betranu Pater Bojda m'a luat in Domineci si in serbatori de ministrantu in Bacia, unde se indatiná a celebrá sant'a liturgiá. Venindu tomn'a m'a pusu in seminariulu Santulu Josifu din Clusiu cá principista. In clasa antaia, in care se propuneáu principiele a remasu magistru Josifu Horváth, asemene si in Gramatica elu a fostu magistrulu nostru; in syntacsu Pater Ioanu Paszszár, in poesia Geró, in retorica éراسi Pater Paszszár. Regenti in seminariu au fostu Dzian si Spleni.

Absolvendu retoric'a in anulu urmatoriu am remasu esternu, inse bolnavindu-me cu inceputulu anulu scolasticu, am trebuitu se mergu acasa spre a

¹⁾ Biografi'a acést'a a aparutu mai antáiu in alu patrulu calendariu romanescu edatu la Barth in Sibiu la anulu 1803. Dupa ace'a a aparuta in acte si fragmente pag. 21 si un. in limb'a latin'a, dupa care amu facutu versiunea presenta.

me vindecă de una apostema, ce o am fostu capetatu la glesnele petiorului stengu. Vindecandu-me de ran'a acést'a m'am reintorsu la scola, candu tote conditiunile eráu impartite, câtu nu a remasu nice un'a vacanta. Inse fiendu odata esaminatu de profesorulu Andrâsi din logica, si respundiendu-i pre placu, numai decâtu fui dispusu in convietu de correpetitoru a Domnului logicu Wolfgang Macskási, care mi a solvitu victulu si locuinti'a fiendu regentu barbatulu preclaru Georgiu Biró.

In esamenulu dela Pasci si in celu finalu am esitu bine la decanulu Alesandru Sárosi, inse discipululu meu a facutu pucinu progresu neavendu aplicare la studiu. In anulu urmatoriu am remasu pentru studiulu fisicei sub acelasi professoru Josifu Andrâsi, si ori si cum am facutu progresu cá esternu avendu conditiune la Domnulu tricesimator Sauer si la oficialulu proventeloru Hertzberg si pâne cá bedellu alu congregatiunei, a carei presiedinte erá parintele Alesandru Sárosi.

Absolvendu fisic'a cugetám se intru in statulu monacalu alu basilitiloru din Blasiu, care cugetu l'am descoperitu parintelui Alesandru Sárosi, decanulu nostru, care mi a disu: statulu monacalu este statu perfectu si dupa profesiune nemutabilu, de unde bine trebue se cugete omulu, cá nu cumva se-i para reu de ce a facutu; asia dara spre a-lu poté imbratisiá este lipsa de judecata matura. Tu inse de abié esti de 21 scau 22 de ani, prin urmare inca tineru; de unde ti asi sfatui, cá se mai frecuentezi studiele inca unu anu, si deca si atunci vei avé cugetulu acést'a, atunci imbratisiazalu; pâna atunci ne vomu informá, ore este ver unu locu vacantu, si dupa implinirea noviciatului unde vei fi tramisu la studiele teologice.

Am ascultatu de parintele celu bunu, si am mai frecuentatu fisic'a inca unu anu sub parintele Ipach. Absolvendu si anulu acést'a am venitu la Blasiu cu Germanu Péterlaki, care cá si mine aveá de cugetu a intrá in statulu monacalu si inca in celu mai strictu, in care nu se mancá de locu carne.

La anulu 1764 in inceputulu lui Septembrie am fostu primitu la noviciatu cu alti trei, anume Gregoriu Pap din Vidra, teologu absolutu de Tyrnavia, Nicolau Aronu de Bistr'a filu protopopulu Rosiei Abrudului si Petru Jacobu din Turd'a, cesti din urma ambii retori absoluti. Prepositulu monastirei erá parintele Silvestru Caliani, magistrulu noviciiloru erá Gerontiu Cotorea si traicámu numai cu laptefi:

In postulu mare parintele Gregoriu Major, care propunea sintacsulu si gramatic'a a fostu citatu si arestatu la Sibiu, din cauza cá s'a opusu numirei episcopului Atanasiu Rednik, care inca in Septembrie 1764 s'a fostu dusu la Vien'a cá episcopu denumitu dupa mortea lui Petru Paulu Aronu — fiendu adeca Gregoriu Major arestatu si dusu la Munkács cu bratiu militariu, i am urmatu eu in propunere si am propusu sintacsulu si gramatic'a pâna in Juniu. Atunci reintorcandu-se dela Rom'a Jacobu Aronu a luat elu propunerea in clasele amintite.

Intru ace'a sosise tempulu, cá se depunu profesiunea monacala, inse primindu mandatu dela episcopulu Rednik, cá se nu fimu admisi pâna dupa reintorcerea densului, s'a amenatu lucrulu pâna la sosirea lui intemprata in Septembrie 1765.

Dupa-ce a sositu, a inceputu insusi episcopulu a ne invetiá in chili'a sa si a ne propune postulu acel'a forte strictu, care celilalti connovitiu siliti l'au primitu, anume Gregoriu Pap, Nicolau Aronu si Ignatiu Darabant, care cu episcopulu a fostu venitu dela Vien'a.

Eu inse, fienducà nu am voitu a me resolvá la postulu acel'a forte strictu, nu fûi admisu la profesiunea monacala; si pentru ace'a am scrisu parintelui Sárosi, — care mai inainte erá presedintele congregatiunei din Clusiu si acum s'a fostu facutu superioru in Odorheiu — despre statulu meu; elu mi a respunsu, cà deca nu am voia deplina, nu sum obligatu a imbratisiá statulu acel'a, in care pote cà cu tempu asi desperá, si pentru ace'a mai bine se mergu la Odorheiu, unde deca voiu stá unu anu, fienducà si elu in tom'n'a anului venitoriu cugeta se mérga in Ungari'a, me va luá cu sine, si in Ungari'a voiu poté frecuentá drepturile. Eu i am respunsu, cà voiu veni sub conditiune, cá preste unu anu se mergemu in Ungari'a si in specie eu, cá se studiezu drepturile,

Primindu epistola mea numai decátu a tramisu dupa mine pre unu omu alu seu cu unu calu, care m'a dusu cu sine in Decembre pre unu geru forte mare, dupa-ce mi am fostu luat remasu bunu dela toti. Ajungundu in Odorheiu, superiorulu amintitu m'a primitu forte bine, m'a facutu economulu seu si m'a pusu in grigitoriu preste tote ale sale.

Inse spre nenorocirea mea superiorulu Sárosi a moritu in Maiu 1766, si in superioratu i a urmatu unu secuiu cu numele Lestyán, care erá regens in Seminaru. Acest'a m'a ademenitu in diferite moduri si m'a tienutu cu promisiuni, precându eu me gatám de drumu. In urma i am promis, cà voiu remané anulu acest'a, inse dupa finirea lui voiu merge se-mi continuu studiele. Inse venindu anulu 1767 nu m'an potutu liberá de omulu acest'a importunu, ei la sfatulu Domnului Joanu Nagy, assessoru tabulariu si a superiorulu Lestyán insusi am remasu acoló pana in 1-a Apriliu 1769.

Atunci facunduse in Blasiu economu alu manastirei Georgiu Pap, cu care fusesemu la olalta in noviciatu, a statu tare de mine, cá se venu la Blasiu de decimatoriu alu manastirei, la ce capitululu monastirescu si a fostu datu invoierea. Fiendu chiamatu, am venitu la Blasiu in 4 Apriliu 1769 si mi am inceputu functiunea in 10 Apriliu a aceluasi anu, in care apoi am fostu pana in 1-a Novembre 1773.

Atunci urmandu in loculu lui Atanasiu Rednicu in episcopatu Gregoriu Major liberatu din manastirea din Munkács decatra imperatulu Josifu, episcopulu celu nou a inceputu numai decátu a cugetá, cà se tramita la fundatiunile cele din afora clerici seculari si nu monachi. En cá unulu, ce totu de a un'a am

avutu aplicare la statulu preotiescu, m'am resolvitu a studiá teologi'a la olalta cu Ladislau Getzi si Joanu Medanu.

Fiendu primiti si tramisi eu si Getzi la Tynnavi'a, éra Medanu la Agri'a, fienducá drumulu a fostu forte greu, cátu amu caletoritu 6 septamani, amu ajunsu in Tynnavi'a la inceputulu anului 1774, unde fiendu imbracati amu fostu tramisi la noviciatu sub prefectulu Filu, viceprefectulu Handerla, prefectu de studii Paulu Kluk, magistru alu noviciiloru Paulu Rosos teologu de anulu alu patrule

Astufeliu amu inceputu studiele teologice fiendu professoru primariu Franciscu Hubert, secundariu Josifu Nagy, controversistu Novata, éra scripturistiu unu parocu ore-care betranu. Finindu anulu primu, in anulu alu doile au fostu professori : primariu totu Hubert, secundariu Pelczer piaristu, scripturistu Wisser dela Cinci baserici, canonistu Joanu Lakics preotu seculariu. In anulu alu treile au fostu professori primari si secundari totu aceia, éra moralistu Berthodi paulinu. In anulu alu patrule totu aceiasi. In anulu alu treile am fostu numitu ductoru in museulu alu cincile, si asia am remasu si in anulu alu patrule.

(Va urmá).

Dreptulu basericei asupr'a scóleloru elementarie.

Candu este vorb'á dar' de educarea si crescerea adeverala a omului trebuie se se iè in deplina considerare mai antâiu *scopulu*, pentru care a fostu creatu omulu, *statulu* seau conditiunea, in carea se afla de presinte densulu, si in urma *miltoccele*, de cari dispune si de cari se pote folosi la ajungerea scopului prefiptu, la realisarea ideiei creatoriului; pentru-cá pedagogi'a sta si trebuie se sté in legatura strinsa cu ethic'a. Deslusirile de lipsa si respunsurile suficiente le aflamu singuru numai in invetiatur'a revelata lumei prein Isusu Christosu si propusa si anuciata de baserie'a lui; carea prin urmare are esclusive dreptulu de a dá omului informatiunea euvenita, a-lu ajutá, cá se o urmeze, a-lu supraveghiá deca si incátu o implinesce si a-lu admoniá, deca o desconsidera. Si incátu apoi crescerea si educarea este concentrata si organizata in scola, eo ipso basericei i compete dreptulu de suprainspectiune asupr'a ei. Scol'a trebuie se-o consideramu de ace'a, ce este in realitate, de unu institutu basericescu, de unu institutu, care numai atunci pote produce fructe, candu spiritulu lui Ddiu, care este Spiritulu adeveralului si a intiepletiunei si care si alla espresiunea in invetiaturile religiose a basericei patrunde si animéza intregu materialulu, care se intrebuintiéza la indeplinirea crescerei si instructiunei scolastice, candu adeca scol'a se afla sub aripele basericei, sub conducerea ei, candu are caracteru curatu confesionalu. Se denega basericei acestu dreptu: dreptulu de a desceptá si nutri in generatiunea tinera conscienti'a religiosa crestina si cu acést'a dreptulu de supraveghiare asupra educarei si instructiunei scolastice, se violéza unu dreptu domnediescu se espune pericolulu fericirea temporalá si eterna a o multíme de individi, se

face iluzoriu scopulu educarei scolastice, se periclitéza bunastarea, liniscea si prosperarea societatei. Virtutile sociale a iubirei de dreptate, credintia si supunere, a respectului dinaintea legiloru si superioritatei, cumpetulu si diliginti'a etc. si au de basa unic'a putere vidificatoria a credintiei crestine si a moralisarei crestinesci; de ace'a si scol'a poporala, deca este cá se dé statului cetatieni buní, pii si diligenti trebuie se fie data in puterea si conducerea basericeí. Monopolisarea invetiamentului si a educatiunei din partea statului este o violare formala de drepturi naturale si domnedieesci, ér' efectele, ce le produce mani'a de emancipare a scoleloru de sub ingrigirea basericeí forte ecclatantu ni se aréta in rezultatele, ce le-au produsu esperimentele facute de catra Doctrinarismulu modernu in paturele de josu a poporulu cu deosebire in Germani'a si Franci'a, unde in butulu pretinsei culturi si civilisatiuni lucrulu a ajunsu acoló, incátu nice tronurile, nice drepturile private si publice nu mai suntu secure inaintea spiriteloru revoltatórie anarchice, socialistiche, nihiliste, comunistiche etc. etc. Scolele interconfesionale seau fora caracteru basericescu suntu focularele Atheismulu si Indiferentismulu, ér' spriginitorii loru sclavii asia poreclitulu Autonomismu religiosu, pentru cari si inaintea carora omulu nu este decátu unu simplu productu a naturei, unu efectu a activitatiei poteriloru naturale rezultatu in urm'a unui procesu succesivu de transformare si creare, preste care nu esista o putere transcendentala, unu scopu mai nobilu, mai sublimu. Cei ce din tote poterile lucra latirea ataroru scole, nu au altuceva in vedere decátu perturbarea publica a ordului socialu, stergerea toturoru drepturiloru divine si umane; cea ce ne dovedesce Piu IX. in Encyclica din 8 Decemare 1864 candu dice: „Siquidem omnes qui rem tum sacram, tum publicam perturbare, ac rectum societatis ordinem evertere, et jura omnia divina et humana delere sunt conati, omnia nefaria sua consilia, studia et opera in improvidam praesertim juventutem decipiendam ac depravandam semper contulerunt, omnemque spem in juventutis corruptela collocarunt“.

Recapitulandu pre scurtu cele espuse vomu dice: adeverat'a cultura, propasire in cultura si bunastare a individiloru si a societatei presupune moralitate si religiositate; scolele elementarie au menirea, cá se puna basea la adeverat'a moralitate si religiositate prin desceptarea si nutrireá conscientiei religioase crestine formate cu midlocirea si impartasirea invetiatureloru propuse de baserie'a lui Isusu Christosu, in urmare basericeí compete dreptulu de suprainspectiune, conducere si supravighiare a acestoru scole.

Baseric'a inse pote se-si afirme competinti'a in obiectulu de facia nunumai in puterea dreptulu domnedieescu, care dupa cum am vediutu este eflusulu misiunei sale pamentesci; ea se pote cu dreptu cuventu provoá si la altu dreptu, totu atátu de gravu si stringentu, la dreptulu istoricu. Religiunea crestina a fostu dela inceputu considerata cá cultivatoria si promovatoria nunumai a disciplineloru divine ci si umane; cá dovada intre altele potu servi scólele

catechetice din primii seclii a erei noastre; candu adeca atacurile indireptate din afara contra crestinilor si a religiunii lor din partea paganilor si Jidovilor, eresurile numeroase nascute in insusi sinulu bisericeii au datu ansa la ridicarea si inflorirea scolelor din Antiochi'a, Alesandri'a, Cesarea, Edessa, Nisibi, Carthagena, Rom'a etc.; ce e dreptu caracterulu acestoru scóle erá apologetico-polemicu, dar' chiar' din imprejurarea, cá scopulu lorú erá de a convinge pre contrari despre falsitatea asertiuniloru nu atát'a cu argumente din S. Scriptura, dupa ce pre acést'a nu o admiteau, ci mai multu cu dovedi de natura profana, se-au cultivatu cu densele pre langa studiulu scientieloru theologice si celu a disciplineloru profane, cu deosebu se cultivá, dupa cum cereá tempulu de atunci, filosoff'a platonica (Alesandria) si cea aristotelica (Antiochi'a) precum si alte arte. Cu latirea crestinismulu si in specie dupa decretarea religiunii crestine de religiune de statu s'a ingrigitu biserici'a, cá numai in cetati, ci si la tíera, prin sate se se ridice scole, rezervandu-si cum de sine se intielege dreptulu de a le conduce si supravighiá; cá dovada ne pote serví mandatulu lui Julianu Apostatulu, in urm'a caruia erá opritu si interdísu crestiniloru de a tiené scole si a esplicá in ele si tractá scientiele liberale ¹⁾. Astufeliu intalnimu inca inainte de seclulu alu VI scole „inferiore“ pentru prunci si catecumeni, si „publice“ pentru aspirantii la statulu ecclesiasticu. Scolele erau bisericesci, episcopale, monasteriale dupa cumu eráu pre lenga vre-o biserica catedrala, parochiala seau vre-unu monasteriu; pre lenga bisericele catedrale erá instituitu unulu seau mai multi invetiatori, cari aveau se instrueze pre cei seraci gratuitu. Episcopiloru erá prin concilii si sinode impusu, cá se promovéze caus'a si inflorirea scoleloru parochiale — dela secl. XVI numite elementarie —, ér' zelulu desvoltatu de ministrii bisericeii sub Carolu Marele in acésta directiune este cunoscutu din istoria. Tote scolele eráu supuse inspectiunei si directiunei superioriloru ecclesiastici, cari aveau dreptulu a esaminá si aprobá pre invetiatori; si lucrulu in esentia nu s'a schimbatu nice prin Reformatiunea secl. XVI, dupa-ce pacea vestfalica asecura si recunosece bisericeii catholice drepturile sale asupra scoleloru si instituirei de invetiatori ¹⁾. Deca se recunosece si aprecieza puterea dreptulu

¹⁾ La acést'a face alusiune S. Augustin. de civit. Dei XVIII. 52: »an ipse non est ecclesiam persecutus, qui (Julianus) Christianos liberales litteras docere ac discere vetuit«? seau Amm. Marcell. XXII, 10, »illud autem erat inclemens, obruendum perenni silentio, quod arcebat docere magistros rethoricos et gramaticos ritus Christiani cultores«.

¹⁾ Pentru aceia, cari tragu la indoiala legalitatea dreptulu acestu istoricu dubitandu despre grigi'a bisericeii intru latirea si inflorirea scoleloru elementarie, e bine se studieze si caute nenumeratele hotariri luate de biserica in acésta cauza; se potu afhá la opulu Dr. C. J. Hefel: Conciliengeschichte, nach den Quellen bearbeitet tom. 3, pag. 577, 626, 694. 700, 710 etc. tom. 4. pag. 24, 32, 47; tom. 5 pag. 635, 790 etc., ne marginimu a citá aci numai unu concludu luat in sinodulu dela Attigny a. 822, in care intre altele se dice: »fiindu-cá mantuirea poporulu atârna cu deosebire dela instruirea buna, de ace'a neaperatu de lipsa este, cá pretotindenea se fie preoti invetiati, cari se imbnatátiesca scolele . . . deca episcopii n'ar' avé mijlocele trebuintose de a ridica pretotindenea scoli, possessorii mari suntu obligati a-i ajutá. Altu concludu luat in conc. Nanes. a. 895 dice: »at quisque presbyter, qui plebem regit, clericum habeat, qui secum cantet epistolam, et lectionem legat. et qui scholas possit tenere etc. Conf. Harduin. IV. p. 1356; Mansi T. XIV p. 599. Baluz T. I. p. 430 etc.

istoricu nunumai in teoria ci si in praxa sfindu-se a negá justele lui postulate si consecintie naturali — trebue cá se se admita acést'a si basericei, si se nu i se rapésca dela sinulu ei unu pruncu, pre care l'a laptatu, crescutu si protegiatu seclii intregi.

Compete dar' basericei in puterea unui dreptu domnediescu si istoricu a conduce si supraveghiá crescerea si instructiunea elementara, ori cine chiar' si statulu nu este competente a denegá basericei acestu dreptu si detorintia sub nice unu titlu si din nice o considerare, ér' baseric'a va ingrighi, cá organele sale se faca destulu chiamarei si deobligatiunei luate asupra, „cá astufeliu corespundíndu scolele cerintieloru instructiunei adeverate se nu se dé ansa la scoterea acelor'a de sub aripele basericei, ci din contra, progresulu ce-lu voru dovedí acele, se stórca respectulu, ce se cuvine drepturiloru basericei preste instructiunea populara“. Inchiemu reproducandu inviatiunile date de catra conciliulu nostru provincialu din 1872 parochiloru, cá directorii scoleloru elementarie: „Parochii, cá directorii scoleloru elementarie strinsu se indetorescu a respunde deplinu acestei importante deregatorii a loru, ingrighindu-se de conscientios'a si exact'a administratiune a averiloru scolarie, visitandu mai adese-ori scol'a, supravighiandu, cum si implinesce docentulu oficiulu seu, ce portare morala are, si luandu mesurile necesarie, pentru-cá pruncii se frecuentéze scol'a regulatu si se fia prevediuti cu cartile preserise dela Ordinariatu. Mai inecól densii — parochii — prin cuventari basericesci se descepte poporulu cu privire la folosulu invetiaturei si crescerei scolare, de ore-ce nepricepandu densulu acésta necesitate, adese-ori nunumai e indiferente in privinti'a scolei, ma de multe ori si impedece inflentiarea aceleia; sei arete detorinti'a, ce o are de a-si cresce pruncii sei in fric'a Domnului si astufeliu de a sustiené in stare in florita scol'a“.

Joanu Popu.

Piati'a Blasiului in trecutu si in presente.

Cine nu a fostu in Blasiu numai de cinci ani, acel'a deca va veni acumu si va intrá in piati'a Blasiului ori de care parte, se va mirá de securu numai decátu observandu una schimbare asia mare spre bine in unu tempu asia de scurtu.

Blasiulu este unulu din opidele cele mai tinere in Ardealu. Elu nu exista decatu numai dela mutarea resiedintiei episcopesci in elu. Pana atunci a fostu numai una comuna rurala micutia, care mai esiste si astadi din diosu de opidulu Blasiu. Nemoritoriulu episcopu atátu de iubitoriu de neamulu seu Inocentiu Clain candu a fundatu Blasiulu, cá unu barbatu adevratu de statu menitu a conduce destinele unui poporu chiaru si in nesce tempuri asia critice si grele, cum au fostu acele, in cari au traitu elu vietí'a sa cea amara, episcopulu acest'a epocalu, candu a fundatu Blasiulu, a avutu nesce scopuri atátu de maretie si nesce planuri atátu de adencu taiatorie in venitoriulu

natiunii romane, câtu deca acele nu s'au potutu ajunge tote asia precum a doritu elu, caus'a a fostu, cà numai prea pucini din urmatorii lui l'au intielesu, si prin urmare numai prea pucini au fostu in stare a duce planulu lui in indeplinire, planulu lui celu atâtu de magnificu, la acarui realisare una vietia de omu ori si câtu de lunga nu pote se fia de ajunsu. Dela elu a fostu mai multu decâtu destulu, cà a desemnatu cu atât'a genialitate contururile, pre cari urmatorii lui aveáu se le impla in vietia, cà le a pusu fundamentulu cu ochiu ageru de architectu perfectu, pre care se edifice, cà le a datu talantii in mana, cá se mai castige inca pre atâtia.

Care este terenulu culturalu, pre care Romanii pre tempulu lui se nu fia avutu lipsa chiaru si de elementele cele mai primitive? Si genialulu si nobilulu episcopu, acarui inima erá nadusita de dorulu redicarei poporului seu, candu a fundatu Blasiulu si a propusu a face din elu unu centru adeveratu pentru tote lipsele culturali ale Romaniloru. Cá resiedintia episcopésca aveá Blasiulu se fia centru basericescu a poporului seu; cá unu locu provediutu cu institutele de cultur'a de lipsa langa una resiedintia episcopésca aveá se fia si centru culturalu. Cu aceste inse nu a fostu multumitu. Cultur'a ori si carui poporu este conditionata dela bunastarea materiala. Din caus'a acést'a planulu genialulu episcopu a mersu asia departe, câtu a voitu, cá Blasiulu se fia si unu centru economicu, industrialu si comercialu pentru poporulu seu. Fienducà inse in ori si ce centru economicu, industrialu si comercialu piati'a este lucrulu principalu, de ace'a mai cu sema spre scopulu acest'a din urma a croitu elu cu man'a s'a propria piati'a acc'a frumosa si regulata patru anghiulare a opidului Blasiu, care in privinti'a formei este cea mai frumosa in tota Transilvani'a, câtu nice a cetatiloru celoru mai vechi nu se potu asemená cu ea.

Dupa departarea si mortea lui inse Blasiulu a remasu in privinti'a cea din urma cá unu orfanu parasitu, càce de infrumsetierea si redicarea lui economica numai forte pucinu s'au mai portatu de grige. De aci a urmatu, cà tempu de mai unu seculu si diumetate laturea cea frumosa de catra resaritu a piatiei Blasiului a remasu lipsita de edificii, câtu pre ea nu erá nemicu decâtu baserie'a catedrala si in giurulu ei tare strinse langa olalta si fora nice unu prospectu gimnasiulu deoparte si seminariulu clericalu de cealalta. Dela edificiele aceste si in susu si in diosu nu erá decâtu unu palantu simplu de scanduri in una lungime forte mare. Si desi lipsele instructiunei de 150 de ani au crescutu mereu, totusi in tempulu acest'a lungu pentru instructiune nu s'a mai edificatu nemicu, ci au remasu numai edificiele acele, ce le a redicatu episcopulu Clain. Edificiele aceste inse nice pre departe nu mai ajungeáu pentru tote institutele de crescere si instructiune.

Astádi inse abié dupa 150 de ani totu lucrulu acest'a s'a schimbatu. Laturea de catra resaritu a piatiei Blasiului, care tempu asia indelungatu a statu gola, este plina intréga cu edificii, ma edificiele trecu si in strad'a, ce duce

catra baseric'a parochiala. Si tota schimbarea acést'a mare s'a intemplantu in tempu de trei ani.

Escellentia Sa Prea Santttulu Metropolitu actualu bine cunoscundu lips'a cea mare, ce o are instructiunea din Blasiu de localitati acomodate, de alta parte dorindu din inima a implé lips'a acést'a, inse asia, cá pre cátu este posibilu se se infrumsetieze si piati'a cea frumoasa a opidului, croita cu atât'a gustu de episcopulu Clain, in anulu 1883 a edificatu seminariulu tinerimei romane gr. cat., care dà piatiei unu prospectu magnificu privitu din laturea apusana. De abié inse a fostu gata edificiulu acest'a, si s'a ingrigitu cá langa elu se edifice Seminariulu clericalu una aripa pana in celu nou, de care aveá mare lipsa, fienducà localitatile, de cari dispuneá pana atunci, nu eráu nice de cum de ajunsu pentru a interná in ele mai bine de 50 de clerici. Arip'a acést'a a Seminariului clericalu inca nu a fostu gata si Escellentia Sa contribuindu cea mai mare parte dela sine a redicatu dela gimnasiu in diosu, unde eráu scolele normali inca unu edificiu atâtu de frumosu si de impunetoriu, cátu intrece cu multu edificiulu celu vechiu gimnasialu. Conducerea redicarii edificiului acestuia nou Escelenti'a Sa cu multa intieptiune o a concrediutu Rssimului D. Canonicu Joanu M. Moldovanu cunoscutu cá unulu din barbatii nostrii celi mai activi si pre langa ace'a si de una cugetare eminenta practica. Si in adeveru edificiulu acest'a nou impune in tota privintia toturoru privitoriloru atâtu cu salele cele spatiosé cátu si cu frontulu celu elegantu si de gustu. Elu a fostu destinatú cá in etagiulu antâiu se fia cursulu preparandialu, éra in parteru scolele normali, cá asia ascultatorii de preparandia se se pota coborí usioru in scolele normali la praesa.

Astu-feliu cându intra astâdi omulu in piati'a Blasiului pre laturea de catra resaritu i se deschide unu prospectu impunetoriu preste unu siru lungu de edificii dedicate instructiunei, care asupr'a privitoriloru face una impresiune, cá si cându s'ar' aflá in una cetate de cele mari. Unde érá palantulu celu simplu, astâdi si pasce omulu ochii in nesce edificii de instructiune cá pucine in Ardealu. Romanii vediendule se bucura, éra strainii se mira, cátu unu barbatu de scola de origine sasu, visitandu in ver'a acést'a Blasiulu, dupa ce a cercetatú cu de a meruntulu seminariulu tinerimei edificatu de Escellentia Sa informanduse si vediendu tota arangiarea interna, s'a esprimatú catra serietoriulu acestor'a, cá: pana acumu ati invetiatu DVostra Romanii dela noi, acumu inse si noi amu poté invetiá nu odata dela DVostra!

In tote edificiele aceste suntú astâdi 106 de incaperi, care se folosescú in interesulu instructiunei. Cele mai multe din ele suntú forte spatiosé, asia cátu pre dreptulu potemu díce, cá in statulu nostru astâdi de abié va mai existe ver unu centru basericescu de ori si ce confesiune, care se dispuna de atâte si atari edificii destinate instructiunei. Escellentia Sa prin ele si a pusu unu monumentu, care si preste seculi intregi va aretá posteritateri cátu de tare si a iubitú si cátu de multu a sacrificatu pentru poporulu seu. Ori

si cine va privi edificiele aceste, va aminti cu pietate numele Densului si alui Clain, căce aloru singuru este meritulu, că astăzi ne potemu fali cu ele in aintea strainiloru.

Vorbindu de piati'a Blasiului nu potemu lasa neamintita laturea apusana a pietiei, pre care se afla cele mai multe case capitulari. Casele aceste le a procuratu si adaptatu episcopulu Bobb. Astăzi in Blasiu desi nu suntu cele mai frumoase, dara totusi facia cu altele corespundu inca unui Capitulu. Preste ver o trei-dieci de ani inse lucrulu nu va mai stá asia. In Blasiu se edifica in continuu totu case noue si moderne, cătu celu multu preste 30 de ani cele capitulari voru fi cele din urma in opidu. Atunci inse ar' fi unu lucru tare tristu, deca Capitulu metropolitanu, prim'a corporatiune nu numai in Blasiu, ci in intrég'a provincia metropolitana de Alb'a-Julia va fi silita se locuésca in casele cele din urma in Blasiu. De ace'a credemu, că se voru luá de tempuriu mesuri cá se se pota incungiurá asia ceva in venitoriu. Prin asia ceva ar' castigá si piati'a Blasiului forte multu, căce s'ar' infrumsetiá si laturea ei cea apusana.

Voltaire si epigonii lui in Europ'a.

(Continuare dein Nr. 14).

Voltaire a moritu si trupulu lui fu inmormentatu; inse din spiritulu lui Donne multu a remasu in lume. Arareori a fostu unu barbatu astfelu fructulu celu dorerosu alu unei societati corupte, in care fu crescutu, precumu s'a intemplatu acést'a cu Voltaire. In tote opurile si scrierelu lui afla omulu miasmele coruptiunei aristocratiei franceze din secululu trecut, cu care a petrecutu Voltaire atātu de multu, frivolitatea deistiloru englesi, fanatismulu Calviniloru din Holand'a, trivialitatea curtei „regelui filosofu“ din Berlinu, scepticismulu filosofiei moderne si carnalismulu tempului seu. „Tote spiritele rele“, precum dice rationalistulu Strausz, „si au ziditu casa in sufletulu lui, pentru a vorbi din elu pre rendu“. Ori si cătu de varii inse au fostu elementele, ce au desfiguratu atātu de tare spiritulu si caracterulu lui Voltaire, ele totusi au aflatu un'a specie de nivelare in grati'a cea rapitoria a natu relului francesu. Voltaire a fostu Parisianu si Francesu cá nimene altulu. Chiaru pentru ace'a Parisulu si Francesii l'au intielesu mai bine cá ori si cine in Europ'a.

Tote poporele au avutu in tempurile misicate atari barbati, in cari au fostu concentrate tote calitatile loru atātu cele bune cătu si cele rele si a caroru individualitate este oresi cum tipulu tempului aceleuia. Pucini inse au fostu atātu in privinti'a materiala, cătu si intelectuala focalariulu tempului seu, asia cá Voltaire. Cá si elu au fostu pre tempulu lui clasele conducutorie din Franci'a carnale, avide, becaste, de diosu si vafre; chiaru asia cá si elu superficiale, sceptice, frivole, iritate, pline de spiritu, căte odata in cele bune,

dara mai multu in cele rele. Precumu Voltaire tote patimile si ideile lui cele divergente le a unitu in doue cuvinte: *ecrasez l'infame*, chiaru asia si tempulu lui. Ur'a catra baserica semenata inca in secululu alu siesesprediecle, erupse in secululu alu optusprediecele in flacari consumatorie. Nu Voltaire singuru a atftiatu ur'a acést'a, nice elu singuru a fostu, care o a predicatu; inse nice unulu nu a fostu in stare a inspirá urei acesteia energi'a ace'a penetranta, care in tempu asia scurtu a cuprinsu curtea, aristocrati'a si chiaru si una parte din poporulu francesu.

Chiaru pentru ace'a elu este autoriulu intellectualu, teoreticulu revolutiunei franceze pre terenulu basericescu si a esceseloru estravagantieloru si confusiunei pre terenulu civilu. Elu si cu elu la olalta filosoff'a anticrestina, ateista si sceptica, au plantatu mai antaiu estravagantiile si confusiunea revolutiunei franceze si dupa ace'a le au crescutu cá pre un'a planta periculosa la curtea regéscá si la castelele nobilimei franceze. Nu la 1792 s'au inceputu escesele si estravagantiile revolutiunei franceze. Cu unu patrariu de seculu mai inainte s'au inceputu ele in salonele aristocratiei si in cluburile filosofilor si preotiloru infectati de ideile Voltairiane. Jacobinii si Montagnardii au aplicatu numai in practca ee'a ce filosoffii voltairiani a fostu depusu in opuri mari si poetii au fostu cantatu pre lira; eli au trasu numai consecientile crude din teori'a cea tirana, in loculu condeiului au substituitu gilotin'a si aruncundu ideile voltairiane in pres'a realitatei au storsu din ele sange. Franci'a s'a desfatatu in opurile lui Voltaire fora se scia, cá pentru ace'a va avé se se calde mai târdiu in sangele filoru soi.

Cá si in secululu alu optusprediecele, chiaru asia sta lacruulu si in secululu alu nouesprediecele. Ideile lui Voltaire traiescu si in secululu nostru desi sub alta forma. Inse pentru ace'a cá si in secululu trecutu producu fructe analoge. In loculu esceseloru si estravagantieloru revolutiunei franceze s'a produsu in secululu nostru Radicalismulu, Socialismulu si Nihilismulu modernu, cari inspaimanta astadi intrega societatea europeana cá un'a fantoma infricosiata. Si desi epigonii lui Voltaire s'au silitu in secululu nostru a dá ideiloru lui câte odata unu coloritu mai blandu, totusi caracterulu loru principalu a remasu totu acelasi, si *ecrasez l'infame* produce in secululu nostru acelesi efecte, cá si in secululu trecutu.

Voltaire inca nu a fostu inchisu ochii si un'a pleiada de scriitori predicá ideile lui Voltaire imbracate in vestimentulu filosofiei. Helvetius, La Mettrie Cabanis folosiru tota agerimea cugetarei si talentulu loru spre a probá, cá omulu nu este decâtu un'a planta seau unu animalu si cá desfetarea trupéscá este singurulu scopu alu vietiei sale. Totu acele idei, pre cari Voltaire le introduse in aren'a lunei prin bucáti teatralei, poesii si romane. Ce'a ce la aceia erá abstrusu si abstractu, ace'a la Voltaire erá plasticu si gratiosu. Aceia corumpéau cugetarea. Voltaire sentiulu si inim'a. Ideile acelor'a nu penetráu decâtu camerele invetiatiiloru, ale lui Voltaire inse aprindeáu masa cá foculu

sufflatu de ventu. Aceia mai pucini astuti spuneáu francu, ce cugetáu. Voltaire inse scieá imbracă si lucrurile cele mai frivole cu mantau'a filosofiei morale cá unu perfectu mestecatoriu de veninu, si astu-feliu a remasu pana in diu'a de astadi datoriu de tonu pentru mare parte a literaturii franceze. Si au facutu, ce e dreptu, dupa revolutiune si inca mai multu dupa resbelele lui Napoleonu cale si direptiuni mai sanetose. Bonald, De Maistre, Chateaubriand si altii au aperatu cu spiritu si agerime, desi câte odata cam esageratu, principele autoritateri si traditiunei crestine in literatura si in politica. Felicitas de Lamennais si Montalembert si redicaru vocea loru cea puternica in favorulu bisericeii si a religiunei. Apologeti destri cá Fraysinous, Luzerne si mai târdiu Lacordaire si Ravignan rapiru sufletele si inimile cu scrierile si cuventele loru cele puternice si elocente, căce ar fi fostu si mirare cându in una natiune asia nobila cá cea fracesa nu s'aru fi nascutu una atare reactiune.

Toti acestia afora de La Mennais si au luat de cinosura a cugetarei religiunea crestina predicata de biserica catolica. Afora de acestia inse pre tempulu imperiului lui Napoleonu si a restauratiunei tronului Bourboniloru si a facutu cale in contr'a Voltairianismului si un'a alta direptiune, a careia defectu a fostu, că netienenduse strictu de religiunea revelata, cum este ea propusa de biserica catolica, a cadiutu in multe incurcaturi si si a pierdutu unitatea si ecuilibrulu.

Astufeliu Constant in „Adolphe“ a cadiutu in unu sentimentalismu religiosu. Madame de Staël cea atâtu de avuta de spiritu in „Corrine“ s'a pierdutu in fantasmagorii de ale contemplatiunei naturei. Lamartine amestecă in meditatiunile sale si in „Raphael“ insufletirea pentru natura cu sentiminte religioze pre cari pre amendoue apoi le a pierdutu in unu humanismu rece. Victoru Hugo si incepe cariera s'a literaria cu un'a insufletire mare pentru romantic'a crestina si inca la 1839 in „*regard jeté dans une mansarde*“ pasiesce aspru in contr'a lui Voltaire. Inusi Alfred de Musset amicului lui Victoru Hugo in opulu seu: *confesion d'un enfant du siccle* este plinu de suveniruri lugubre despre frumseti'a religiunei crestine si apostrofăza câte odata tare aspru pre Voltaire. Astufeliu in poem'a sa Rolla unu bonvivant decisu a se sinucide in minutulu din urma se esprimă in modulu urmatoriu: *Ore dormi tu linistitu o Voltaire, si ore surisulu teu celu dulce se mai jocu pre buzele tale? Se dice, că tempulu teu a fostu proa indereptu, pentru a te poté intielege pre tine. Secululu nostru inse trebue se-ti placa. Bucurate că tempulu teu a sositu. Edificiulu celu imposantu, ce l'ai subminatu tu diu'a si noptea in tempu de 80 de ani s'a hlabuitu preste noi. Mangaiute, că acest'a, care indula vă respiră mai pre urma in lumcu acest'a, te a cetitu pre tine!*

Nu trecu inse multu tempu si spiritulu lui Voltaire esi éراسi la ivéla. Revolutiunea din Iuliu 1830 deslegă éراسi materialismulu si realismulu seculului alu 18-le. Dupa eclecticismulu lui Royer Collard, Theodor Jouffroy, Maine de Biran si Cousin, care ori si cumu, aveá totusi un'a facia multu mai blanda

că tota filosofîa voltairiana, pasî pre arena éraşi materialismulu celu vechiu în sistemulu lui Auguste Comte numita filosofîa positiva, si apoi immediatu dupa sistemulu acest'a socialismulu lui Saint Simon, Fourier, Proudhon că consecinţie naturali a filosofiei voltairiane,

Totu pre asemenea cale a mersu si literatur'a frumosa. Cu deosebire teatrulu incepù a nu mai cunosce decâtu mai numai bucati si drame, in cari singuru patimile, de multe ori cele mai urite joca rol'a. Era apoi mai pre susu si că teatrulu au suptu in sine un'a parte mare a literaturci de romane ideile voltairiane si le a desvoltatu inca si mai departe. Georg Sand, Eugene Sue, Honore de Balzac si altii compuseru mas'a ace'a grandiosa de romane, in cari un'a natura cătu se pote mai urita, unita cu fantome gigantice, un'a cuotidianitate necasta unita cu una dorere sublima de lume, si un'a sceptica rece cu unu carnalismu rafinatu innadusiá ori ce sentiementu moralu si religiosu. Sub Napoleonu III in manile lui Dumas celu tineru, Edmond About, Flaubert, Alfred Daudet si Emil Zola crescù literatur'a acést'a scandalosa de romane pana la unu gradu ne mai auditu, inse si decadiù pana la un'a frivolitate asia de mare, încātu peri din ea ori ce demnitate nu numai morala ci si stilistica ¹⁾. Si pote face ori cine un'a idea despre decadinti'a acést'a, cându chiaru unu Voltairianu că Paulu Lindau dice despre celu din urma romanu alui Emil Zola, care in anulu 1882 in tempu de 24 de ore a vediutu 26 de editiuni, cumcă este un'a vetemare permanenta a sentiului de rusine ²⁾.

Se trecemu acum preste canalu in Agli'a, se vedemu si acolò ce a produsu, seau mai bine, ce a ruinatu spiritulu lui Voltaire in tempulu de unu seclu dela mortea lui. Din Angli'a ne vomu intorce éraşi indereptu in Germani'a, apoi in Itali'a si Rusi'a si vomu finí cu Romanii, căci ideile lui Voltaire au facutu unu rondu prin tota Europ'a, si natiunea noastra inca nu a remasu scutita de ele.

Varietáti.

In Seminariulu redicatu de Escelenti'a Sa Prea Santitulu Metropolitu actualu s'au primitu pre anulu scolasticu inceputu 1885/6 80 de tineri gimnasisti, fienducá s'au ocupatu si cele trei sale diu parteru, destinate cu ocasiunea edificarei pentru cursulu preparandialu, pentru care Esc. Sa in anulu acest'a a edificatu altele. Dorere! că nu li s'a póttutu impliní dorinti'a la toti concurentii, cari au fostu multu mai multi, decâtu căte locuri vacante au fostu in Seminaru. Concurentii au fostu 123, precându locuri vacante numai 80. Intre cei 80 de tineri, 5 suntu in fundatiune, éra 75 pre plata cu 10 si cu 14 floreni pre luna. 65 suntu greco-catolici, si 10 greco-orientali. Cei mai multi suntu din Ardealu. Suntu inse si din Ungari'a, in specie din Banatu, Bihari'a, Satu mare si Maramuresiu.

Pre langa cei doi superiori din anulu trecutú Esc. Sa a mai demnuitu in anulu acest'a inca unulu, anume unu prefectu de studie pentru gimnasiulu superioru in person'a D-lui Josifu Hosu professoru si vice-directorulu gimnasialu, pentrucă prin acést'a supravighiarea si conducerea tinerimci se fia cătu mai buna. Astu-feliu astadi functionéza in Seminaru unu Rectoru, unu prefectu pentru gimnasiulu superioru si unulu pentru celu inferioru.

¹⁾ Dorere, că prea multe din romanele aceste suntu traduse si pre limb'a romana, că si cumu traducatori n'aru fi potutu aflá alte lucruri classice in literatur'a francesa spre a le face cunoscute publiculu nostru iubitoriu de literatur'a frumosa.

²⁾ In tractatulu acést'a annu urmatu si vomu uná dupa impregiurari acumu mai liberu acumu mai strinsu tractatulu lui Paul Haffner despre Voltaire.